

УСМОН АЗИМОВ

ДАРС

Шеърлар

Тошкент
Рафур Гулом номидаги
Адабиёт ва санъат ~~назарияси~~
1986

Уз2
А 37

А 4702570200 — 54 — 45—86
M 352(04)—86

* * *

*Бир қишлоқда яшайди ўғлон,
Оддийгина деҳқоннинг ўғли.
У боқади оламга ҳайрон,
Неларгадир тўлади кўнгли.*

*У боқади зангор осмонга,
Бир зумгина қолади қотиб.
Зангор осмон деҳқон ўғлонга
Ниманидир қилади тортиқ.*

*Маъраганча қирларда кўзи,
Диқир-диқир югургани он,
Не учундир ловуллар кўзи,
Титроқ ичра қолади ўғлон.*

*У қувончдан ҳайқирар, баъзан
Шаршаралар ақлини олар.
Ниманидир шаршара бирдан —
Жажжигина юракка солар.*

*Насиб бўлса ўша «нимадир»
Жажжи қалбда бошлар талваса,
Туғилади шунда бир шоир,
Шеър мисоли юраги тоза.*

Балки шунинг учун
Мендан
    нафратлансангиз ҳам
Севгилингизга
Шеърларимни ёддан ўқиб берасиз.
    айтаяшман-ку!

Мен сизнинг рост гапларингизни
Севгилимга
    айтаман қачон?..

ЛЎЛИ ҚИЗ ҚЎШИҒИ

Мен йўлларда туғилганман,
Айрилмасман йўллардан.
Умрим ўтар йўллар билан,
Кезиб-кезиб ўларман.

Бугун бўлса юрагимга
Ҳамдам бегона туйғу.
Бу туйғулар ўткинчидир,
Фақат шу йўллар манғу.

Ўтар эдим бир қишлоқдан,
Ақлим олди бир ўғлон.
Қололсайдим шу қишлоқда,
Яшардим мен беармон.

Ул йигитга ёр бўлишни,
Орзу қиламан, орзу.
Аммо орзу ўткинчидир
Фақат шу йўллар манғу.

Ловуллайди жажжи гулхан,
Унга боқиб ўйлайман.
Қўлга олиб чилдирман,
Ғамларимни куйлайман.

Муҳаббатим довул мисол,
Қалбимга солар гулу.
Аммо севги ўткинчидир,
Фақат шу йўллар мангу,

Кетмас бўлса муҳаббатим,
Қалбимда қолса туриб,
Уни сира аямасман,
Улдирадурман бўғиб.

Ҳар нарсани енгадурман,
Муҳаббат оддий ғам-ку!
У ўткинчи... ўтиб кетар...
Фақат шу йўллар мангу.

ШЕЪРИЯТ

Кўзлари чақноқ тулпор,
Туёғи чақмоқ тулпор.
Сувлиқ лабларин йиртган,
Еллари байроқ тулпор.
Бир босган изинг гулдан,
Бир босган изинг кундан,
Қуёш бўлиб лангиллаб,
Ажраб борасан тундан!
Ўжар тулпор, тонг тулпор,
Йўллари осмон тулпор,
Парвозингга куч бўлсин,

Берайинми жон, тулпор?!
Самоларда уч шўх-шаън,
Майли, ерда қолсин тан,
Эй, қалдирғоч қанотим,
Сен менинг маст руҳимсан!

Вужуди олов тулпор,
Енасан лов-лов тулпор,
Тортган араванг — замин,
Оловли ялов тулпор.

Кўзлари чақноқ тулпор,
Туёғи чақмоқ тулпор,
Сувлиқ лабларин йиртган
Еллари байроқ тулпор...

* * *

БАЁНОТ

Фақат одамларни алдаманг.
Менга ҳеч нарса керакмас,

ТУШ

Гуноҳкорни энг одил ҳакам
Улдирмоққа қилади ҳукм.
...Эргашамаман жаллод ортидан,
«Мени ос», деб қиламан зугум.

Қўриқчилар боқади ҳайрон,
Ҳеч ким менга демайди, «Тўғри!..»

Сен бир мўмин, бегуноҳ инсон,
Ўлиши шарт, ахир, у ўғри!»

Жовдирайман жаллод қошида:
— Уйлаб топгин бирор бир имкон,
Қоп кийгизмай тургин бошига,
Унинг учун мен берайин жон.

«У порахўр», дейди халойиқ,
Мен ўртага қўйиб жонимни,
Дейман:— Йўқ, у яшашга лойиқ,
Қонун, тўққин менинг қонимни.

«У севгисин сотди», қичқирар
Бир аёлнинг қасоскор кўзи.
Тиз чўкаман: «Синглим, муқаррар,
Буюк номзод ўлимга ўзим!»

Ва томоша чиқар авжига,
Энди қурбон кутмагай шафқат.
Ноғоралар зарби мавжида
Титрай бошлар уфқда шафақ.

Бош ураман дор огочига;
— Мени ўлдир, озод бўлсин у!
Шунда жаллод келар қошимга:
— Ахир, зарра гуноҳинг йўқ-ку!

— Айбсизлигим — бир ўлимга тенг,
Мен учун ҳам жаллод, дор қургин.
Ҳамма гуноҳ қилди — кўрдим мен,
Ҳамма гуноҳ қилди — жим турдим...

БУЮМЛАР ҲАҚИДА БАЛЛАДА

Бурилиб бўлмайди хонамиз ичра,
(Эҳтиёт бўлсанг-чи!) тўрт тараф буюм,
Оламда кезамаи кўзларим хира,
Теграмда айланар буюмдан қуюн.

— Ишла!— Нима учун?— Югур!— Нимага?
— Телевизор керак!— Машина!— Буюм...
Бир йилки, боқмадим тўйиб дунёга,
Севгилим, унутдим майсалар бўйин.

— Жавон келган экан.. Юринг... Кетдик... Тез!
Усиз одаммиз деб айтоламизми?
— Севгилим, олислаб кетмаймизми биз,
Севгилим, орқага қайтоламизми?

— Яхшилаб кўтаринг, ерга тегеди,
Бу — йиллик меҳнатга тўланган товои.
— Севгилим, залвари қаддим эгади,
Ерга киргизай деб босади жавон.

— Танишлар ўтмоқда беришиб салом,
Сиз ҳам бош силкитинг, жилмайинг майин...
— Кўзим тинаяпти.. Елкамда жавон,
Жоним, одамларни қандай кўрайин?

— Болажон, сен мени танимадингми?
Мен сени туққанман. Қўзим, онангман!
— Онажон, бу жавон шунчалар улкан,
Мени тўсиб қўйди ёруғ оламдан!

— Келдингми?
О, болам, сенда гапим бор...
Биргина сўзингни интизор кутдим!
— Шошялман... Дўкондан мол олмоқ даркор...
Сенга нега келдим? Унутдим...

БЕШАФҚАТ БАЛЛАДА

Бу қиз бир сўмга ҳам қилади муқом,
Тўйдан қочиб чиқди уялиб мақом.

Қўшиқ — навбатдаги бир «...хон» ҳақида,
Пулни ол! Ор-номус эски ақида.

Ишвани ёпиштир баданга, юзга,
Айниқса, мастларни қочирма кўздан.

Ишва бозори бу! Столлар — раста!
Торнинг гилофида пул даста-даста.

Анов дўкончига қил аввал таъзим,
Бир дам совумасин бу подон базм.

Рақдоса! Хиром қил отгунича тонг,
Сўнг ухлаб оларсан келганида шом.

Уйғониб, йиғларсан шом чоғи албат,
Агар йиғламасанг унда ҳам даҳшат...

Рақдоса! Даврада илдам-илдам суз!..
Нега нозинг — олов, кўзларинг нақ муз!

Ҳа, ҳаёт — бешафқат! Тугади эртак!
«Тўхта!..» деб қичқирмас бирор-бир эркак!

МАЯКОВСКИЙ БИЛАН СУҲБАТ

Қуёшни койийсиз,

Қуёш — ишёқмас,

Сизнингча, фалакда ёнар беҳуда.

Устоз, қандай куйлай сиз-ла басма-бас,

Ойни сўкишни ҳам қилмагач удда.
Аммо, баҳонгизни биламан, зотан,
Шоирнинг қадрини

урмадим ерга.

Кўксимда бир улкан севги бор —

Ватан.

Ҳа, яна ишондим меҳнату шеърга.
Демак, сизга ҳисоб берсам бўлади.

Юракда, гуллармас,

дардларнинг тоши.

Қайда хазон учса,

Қалбга қўнади,

Англайман, шоир бу —

замон фарроши.

Нимадан бошлай, хўш?

Дунёми? Нотинч.

Капитал ҳали ҳам тарқатар мараз.

Душманини отиб, дўстини сотиб,

Умрини чўзмоқни қилади фараз.

Бизда-чи?

Ишимиз ёмонмас.

Қаранг,

Қувонинг, атрофда ленинча замон.

Гар гоҳ нутқлардан бошимиз гаранг —

Мажлис қилмоқликни севамиз ҳамон.

Ютуқлар чўнтакда.

Улар бор нарса.

Аммо камчиликдан сўз очмоқлик бурч —

Большевик

большевик билан юзлашса,

Шоир

шоир билан келиб қолса дуч!

Ана у кимсага қаранг, танийсиз,

Уша — майда ҳавас қурбони — мешчан.

Биров ўлиб ётса, демас «қалайсиз?»

Думбаси лорсиллар, қорни нақ мешдан.

Буниси

бозорнинг подшоҳи Тошмат
(НЭП даврин хаёлга келтиринг бир дам),
Пулини нақ тўланг...

Отасин ташлаб,

Сотиб юборади онасини ҳам.

Буниси

бозорга бориб паст тушмас,
Уйига келади ризқ-рўзнинг ўзи.
Пора олади-ю, қизармас покас —
Пул деган аблаҳнинг жонига тўзим.
Буниси —

дўст-ёру хешларга устун,
Куп бўйи қўнғироқ қоқади шўрлик:
«Ўқишга?.. Ўғлингиз?.. Фақат сиз учун..
Холамнинг тўйига... Минг раҳмат! Қуллуқ!»
Устоз

жонга тегди

буларнинг турқи...

Юринг,

дам оламиз

боғларга чиқиб.

Ана, қизлар ўтар туркуму туркум —
Танларин ажнабий либосга тикиб.
Нега тўхтадингиз рангингиз ўчиб?
Қизнинг бўйнидаги нима?

Марварид...

Эрка фарзандига беш мингдан кечиб
Меҳрибон отаси қилган-да, харид.
Сиз менга хўмрайиб боқасиз:

— Ука,

Юрак тўлиб кетди!.. Сўзлагин шеърдан!
Кимлар боқаяпти ҳаётга тикка.
Кимлар кўкка чиқди,
узилиб ердан?
Нима ҳам дер эдим?

Талмовсирайман:

— Езяпмиз...

дўконда китоблар лиқ-лиқ,
Бериб туринибди мукофотлардан,
Баъзан Дўрмонда ҳам оляпмиз ҳордиқ..

— Шоир-чи?

— Бор.

— Кимлар?

— Мухторов Асқад,
Орипов Абдулла.. Бешми-ўн киши...
— Қолгани қилади қанақа хизмат?
Озроқ ғийбат..

Яна рўзгор ташвиши..
Шоир эшитмайди сўнгги сўзимни,
Фалакка нигоҳин найзадай санчар.
(Мовий кенгликларга ташлаб ўзини,
Қуёш меҳнат қилар —
тинмай пур сочар).

— Тўхта,— дейди шоир,

— Тўхтагин, подон,
Тўғри тушунмабсан Қуёшлик бурчин,
Мен сенга виговор қиламан эълон,
Барчага

тенг ёғду

сочганинг учун.

Улар бир-бирига қайноқ сўз айтар..
Хавотир олма сен, қадоққўл инсон —
Шоир —

қуёш билан

баҳслашган пайтда,

Эзгулик

зулматда

қолмас

ҳеч қачон!

* * *

Осмонга ҳам отгум тош,
Гуноҳкор бўлса қуёш.
Гуноҳкор бўлса қуёш,
Қайтаб тушмагайдир тош.

Осмон ҳам бўлиб ганим,
Қайтиб тушса — не гамим!
Бир тош тушса тушибди
Тоғдай бошимга маним.

* * *

Бу ерга келтирди мени тасодиф,
Кимдир шеригига латифа сўйлар.
Кимдир креслода ухлайди қотиб,
Марк Бёрнес турналар ҳақида куйлар.
Қаршимда лобар қиз ўлтирар жиддий.
Ичмаган. Столда қадаҳи лим-лим.
Сездингми, хонада бир армон ҳиди,
Турналар оламда учмоқда, синглим!
Кимгадир ёқмади бу маъсум қўшиқ..
Бошланди машина ҳақида баҳслар,
Бир жуфт қийшанглайди ўзича жўшиб,
Янги нағма эмиш ажнабий рақслар.
Қайдасан, Марк Бёрнес? Куйлагин эзиб,
Олифта, наҳс босган давра чўксин тиз.
...Кетаман, тун бўйи дарбадар кезиб,
Турналарим билан қолгани ёлғиз..
На бўлди, бу сенинг тапширингми, шеър?
Бошимни тарк этмас ўжар бир хаёл..
Лобар қиз даврага яхши қолинг дер,
Ва жўнар ҳаммани қолдирганча дол.
Ишқибоз йигитча тополмас тадбир:

Ерга йиқилади қонга беланиб,
Агар сен ҳозир...
Агар сен...

Уйингнинг эшиги ланг очилади:

— Салом шовқин,

салом кўча!

Бағринга олгин!

Лабларинг ненидир шивирлар шодон.
Бирдан ҳис қиласан: замин замин эмас,
Уфқлардан тортиб остонанггача
Шовуллаб, ловуллаб ётган бир денгиз.
Кўзингда порлайди ботаётган қуёш
Ва бирдан сезасан: одамлар эмас,
Кемалар кўчадан ўтмоқда сузиб.
Ишхонага эмас, майхонага эмас,
Америка очгани кетмоқда улар.
Уларни ҳайқириб табриклагинг келар,
Ва бирдан англайсан:
Сен ҳам бир Колумб.
Колумб, елканларни баландроқ кўтар.
Колумб, хавф-хатарга қилмагин парво!
Колумб, бу дунёдан одамлар ўтар,
Колумб, одамлардан ўтмоқда дунё.

ПАРАЛЛЕЛЬ ЧИЗИҚЛАР

Биз параллель чизиқлармиз,
Учрашмаймиз ҳеч қачон.
Олга қараб талпинамиз,
Изма-измас, ёнма-ён.
Тоғ дуч келса, тешиш керак,
Ханжар бўлар танамиз.
Тўғри йўлда ловуллаган
Чақмоқларда ёнамиз.
Биз параллель чизиқлармиз!

Тўғрилиқ — тақдиримиз.
Умримизга тик, тўғри йўл
Қурамыз ҳар биримиз.
Чексизликка югурамыз,
Изма-измас, ёнма-ён.
Дўстлармиз-ку, кўришмаймиз,
Учрашмаймиз ҳеч қачон.

...Тўғри йўллар чарчатди-ку,
Эй, параллель йўлдошим,
Чақмоқларда, туманларда
Қолди сабру бардошим.
Эгри чизиқларга боққин,
Улар айрилаверар.
Лаҳза ўтмай йўлларидан
Жим-жит қайрилаверар.
Ел қўзғолса, қалтирашар,
Соқин паноҳ излашар,
Чақмоқ чақса, чекинишар,
Оловларда музлашар,
Мен не учун?.. Бўлди... Хайр,
Эй, параллель йўлдошим!..
...Бир кун беғам эгриликдан
Айланиб тўхтар бошим.

Шунда сенинг йўлларингга
Термуламан нигорон.
Эгриликдан ҳар лаҳзада
Топдим висолу ҳижрон.
Аммо қолиб кетавердим,
Бир манзилда айланиб,
Яна йўлга чиқсаммикин,
Чиқсаммикин шайланиб.
Висол менга керак эмас,
Майли, ўлдирсин ҳижрон...

**Параллелни, мени кечир,
Хўп, де, юрай ёнма-ён...
Мен-ку бир кун ҳайқираман,
Лобачевкий мисол:
«Параллеллар кесишади!»
Дўстим, ҳамдам қила қол.**

Ҳақиқатнинг қўллари

ЙИГИРМАНЧИ ЙИЛЛАР БАЛЛАДАСИ

«Эй, учқур лочинларим,
Тингланг мени бир нафас.
Дунёни қайта қурмоқ
Шунчаки эрмак эмас.

Ким чекинса, қўрқса ё,
Курашга бермасдан тоб,
Раҳм-шафқат қилмайди,
Кечирмайди инқилоб».

Мўлжаллаб отилган ўқ,
Тешиб ўтди жон жойин.
Кўзин ердан узмасдан
Қулади қўрқоқ — хоин...

Билса ҳамки командир,
Қатор турган йигитлар
Фақат Ленинни танир,
Фақат Ленин деб яшар,

Кўзлар ёпиб газабдан,
Яна қилинар хитоб —
Темирдек овоз билан:
«Кечирмайди инқилоб!»

Бунга сира ачинманг,
Қўрқоқ ўлимга лойиқ.
Инқилоб учун баъзан
Темир бўлган халойиқ...»

Иигитлар турар қатор,
Минишиб Гирот, Дулдул.
Силкитишар бошларин:
— Жуда тўғри!
— Кўп маъқул!

«Сен нега турибсан жим,
Хаёл сурганча хомуш?
Айт, кайфингни бузди ким,
Е кўрдингми ёмон туш?
Еки мейинг гапимдан
Тоқдингми бирор қусур?
Е айб қилиб, афтидан,
Сўрамоқчисан узр?»

Саф олдига от суриб
Чиқади бир паҳлавон.
Қаҳру ғазаб зўридан
Юзларига тепган қон.

«Мен бир ростгўй одамман,
Менга ҳамма барибир...
Айтмоқчи эмас эдим,
Большевикман, командир!
Ҳозир сир бўлар аён,
Одил ҳакам бўл фақат,
Биламизки, хоинга
Инқилоб қилмас шафқат.
Неники олдиқ ўлжа
Душманни этиб тор-мор,
Сўнгги увоғигача

Бўласак ҳамки оч-наҳор,
Дедик: Инқилоб учун,
У галаба қилса, бас!
Аммо кўриб турибман:
Ҳамма ҳам шундоқ демас.
Мана, уканг... Беимон,
Айланмишдир хонинга.
Қўйни-қўнжин тўлдирмиш
Марвариду олтинга.
Мени кечир!»

Командир —
Бўридек ташлар нигоҳ,
Укаси ерга боқар...

«Ҳамма гап тўғри, эвоҳ!
Не қилиб қўйдинг, укам,
Бунчалар чалкаш тақдир;
Иккимиз бир онанинг
Сутин эмганмиз, ахир.
Парча нонга зор бўлиб,
Онамиз-ку, берди жон.

Менинг учун фақат сен —
Сен қолгандинг, укажон!
О, билсайдинг дилимда
Қанчадан-қанча азоб.
Аммо... мен кечирсам ҳам,
Кечирмайди инқилоб!»
Узангига оёғин
Тираганича маҳкам,
Буюради командир
— Отиб ташланг буни ҳам!

Мўлжаллаб отилган ўқ
Тешиб ўтар жон жойин,

Кўзин ердан узмасдан
Қулар яна бир хоин...

«Отланинглар, лочинлар,
Энди жўнайлик жангга,
Бир қирон келтирайлик
Инқилоб душманига».

Қўшиқлар айтиб жўнар,
Яна кечгани қонлар.
Темирдан ва юракдан
Яралган бу инсонлар!

75-ЙИЛ АЛЛАСИ

Сен туғилдинг. Ракеталар, юлдузлар аро,
Ўз уйида кезган каби учар хотиржам.
Сенинг учун янги юлдуз этайми барко,
Ёки бутун квинотни берайми, эркам.

Не бўлса ҳам, ўчмас бўлсин юлдузинг, алла,
Дарё меҳрим бағридаги қундузим, алла.

Ўттиз бешта гул Ватанинг идроки билан
«Тинчлик» деган сўзни қўллаб чекилди имзо.

Чинор каби юксалгайсан, эй, ниҳолгинам,
Еримизни титратмагай жанжалу низо.

Олам билан пайванд эрур жонгинанг, алла,
Бу умримга қуёш берган тонггинам, алла.

Сенинг учун йўллар қуриб кимдир тўкар тер,
Сенинг учун кимдир берав ўйинчоққа зеб.

Шоир аканг ухламасдан битмоқдадир шеър,
Ки, улгайса, кўкси тўлсин оҳангларга деб.

Қуёшдан ҳам саодати баладим, алла,
Ватанига қувонч берган фарзандим, алла.

Болам, ҳали ёмонлардан холимас жаҳон,
Ёмонларнинг ёқасида бўлсин қўлларинг,

Қамоқларда ҳасрат тортган ўн етти миллион
Курашчининг тиканли сим тўсмиш йўлларин.

Ҳақиқатнинг қўлларига ханжар бўл, алла,
Лак-лак инсон интиқ кутган зафар бўл, алла.

Қўлимиздан келганича замин-замонни

Нурга белаб, юрагига эзгулик солдик.

Қабул қилгин биздан оқу қора жаҳонни —

Бу инъомда қувонч ҳам бор, қайғу ҳам лиқ-лиқ.

Дардларимнинг меросхўри, арзандам, алла.

Кураш олди ухлаб олгин, саркардам, алла.

* * *

Аскар ўлди.

Кўк кийди келинчак,

Душманни қарғади, кўзёшлар тўкди:

«Тириксан, кўксимда тепаркан мана шу юрак,

Мен бошқа ҳеч кимни севмайман. Бўлди...»

Бироқ

Аскар ўлди...

Шоир шеър битди,

Уқиди марсия, мақтов.

Миллионлаб қалбларга етди унинг шеъри,

Юраклар армон билан тўлди.

Бироқ

Аскар ўлди.

Ўрнига қўйдилар хотирасини.

Ер шарининг қайси бир бурчига бормай,

Ҳайкаллар боқади тош кўзлари билан.

Лабимни тишлайман йиғламай дея,

Ҳасратли, гуссали, бирам армонли,

Ушалмаган орзулари нигоҳларида

Ҳайкаллар боқади тош кўзлари билан.

Мен нима ҳам қилай?..
Сеҳргар эмасман,
Ўлган аскарларга ато этсам жон.
Поилж қўлимга қалам оламан.
Шояд сўнса диддаги огригу титроқ.

Бироқ —
Барибир аскар ўлган...

Менга ҳам насиб этди аскарӣ шинель,
Замона тинч эрур, оловдан йироқ.
Аммо эшитаман, денгизлар ортида
Кимдир семиз қорнин минбарга тираб,
Ўлимга, қиргинга бермоқда фатво.

Одамлар!
Мудраманг, оёққа қалқинг!..
Йўқ, қўрқоқ эмасман, виждоним шоҳид,
Бир бор ўлмоқликни қилурман уdda,
Руҳимни лаънатлар кўммагай ҳарғиз...

Бироқ —
Кейин ҳайкал қўйсангиз ҳам,
Шеър ёзсангиз ҳам мени шарафлаб,
«Унутмаймиз», деб қасам ичсангиз ҳам,
Мен ўламан,

тушуняпсизми,
мен ўламан...

* * *

Командирман,
Баъзан хавотир оламан:
Жиддийман, кезаман коридорда босиқ.
Тун ярмидан ошган,
Аммо кимдир куйлайди:
«Қаердасан, азизим, қаердасан?!»

Навбатчи қўлини чаккасига теккизиб,
Худди уставдагидек беради салом.
«Ўртоқ сержант, нега тартиб йўқ?»
У маънос ерга қарар,
Кимдир куйлайди:
«Қаердасан, азизим, қаердасан?!»

«Жавоб беринг ахир...
Биласизми, сиз...»
Темир қонунларга қилганча амал,
Темир юрак билан бошлайман сўроқ,
Навбатчи хўрсинар,
Кимдир куйлайди:
«Қаердасан, азизим, қаердасан?!»

Бўшашма!
«Сиз ҳали берасиз жавоб!»
Аста казармадан чиқиб жўнайман.
Кимдир куйлаяпти:
«Нега сенинг билан сўйлай олмайман?
Нега сенинг билан ўйлай олмайман?
Нега бўлмайсан мен билан бирга?...»

Мен ҳозир бутун дунёни оёққа тургизаман.
Саф қилиб қўяман казарма олдида,
Шу аскарга қўшилиб нола қиламан:
— Нега?! Нега?!
Мен дунёнинг афсус чекишини,
уялишини истамайман,
Шу аскарнинг оёғига тиз чўкишини,
кечирим сўрашини истамайман.
Кўзимдан ёш чиқса, ҳеч ким кўрмасин,
Ўзимни ураман туннинг бағрига.
Аmmo, қаёққа ҳам қочиб борардим,
Аскарнинг қўшиғи менинг кўксимда,
Асримнинг кўксида...

* * *

Доктор тўғрисини айтди:

— Подполковник, аҳволингиз чатоқ,
Чекишни ташлаш керак.

Чарчаш сизга зиён,

Маслаҳатни олмасангиз, охири ёмон бўлади...

Подполковник уйига хафаҳол қайтди,

Хотинидан сўради паришон:

— Тинчликми?

— Ҳеч гап йўқ. Фақат батальонинг эртанги
машққа кетар эканми?

Подполковник ҳорғин кўзини юмди.

Сигаретга беихтиёр чўзилди қўли.

Бормаса, бўлмайди,

Усиз нима ҳам қила олишарди.

Бормаса, бўлмайди!

Бошланди!

Бошланди баҳслар, жанжаллар,

Бедорликдан кўзлар қизил, юзлар заъфарон.

Соғликни ўйлашга вақт қайда дейсиз,

Иш битса бўлди!

Иш бўлса...

О, қачон битибди бу иш?

Подполковник, бир оз дамнингизни олинг,

Юрагингиз бежо тепар,

Баъзан қўрқаман...

Ахир, атрофингизга бир назар ташланг,

Кимдир парёстиққа ёнбошлаб олган,
Урнидан туришни хаёл ҳам қилмас.
Кимдир оққушдек оппоқ «Волга»сида
Қримга кетмоқда хотини билан.

Майли, подполковник...

Подполковник, олға!

Олдинга югурайлик, бемор юракни чангаллаб,
«Охири ёмон бўлади?..»

Бекор гап!

Ўзини аяган — ҳаминша хоин.

Келинг, ўша парёстиқ ошиқларига ҳайқирайлик:

«Ўрнингиздан туриг

Олга! Олга!

Маслаҳатни олмасангиз, охири ёмон бўлади!».

ПОДПОЛКОВНИК ФАТЕЕВ

Подполковник Фатеев,

Сиз менга қурол ушлашни

ўргатдингиз,

Сиз менга отишни ўргатдингиз —

Мен сизни ёмон кўраман.

Подполковник Фатеев,

Гулни мунча севмасангиз,

Эсингиздами,

гул топгандик машқ майдонидан,

Сиз гулга ютоқиб боққандингиз... чамаси,

ўпгандингиз (ёдимда йўқ...) —

Мен сизни ҳурмат қиламан.

Ушанда сиз турардингиз яйдоқ далада

XX асрга қўйилган ҳайкал мисоли,

Мисли XX аср тимсоли,

Бир қўлингизда қуролу
Бир қўлингизда гул.

Сиз узоқ жим қолдингиз,
Жилмайдингиз...
Менга туюлдики,

ҳозир шеър ўқиб юборасиз,
Аmmo бир дамда ўтиб кетди
бу паришонлик.

Уялгандай ўзингизнинг ожизлигингиздан
Бирдан ҳайқирдингиз: «Қани, бошладик!..»
Биз югурдик.

Югурардингиз биз билан бирга
Сиз —

XX аср солдатликка маҳкум этган,
XX аср йўқотган шоир —
Подполковник Фатеев!

ЭЛЛИГИНЧИ ЙИЛЛАР БАЛЛАДАСИ

Қишлоғимиз теграсида
Мунгайган харобазор.
Қаргаларга ошён бўлиб
Боғлар ётар беэга.
Менинг у найт саволим кўп,
Саволим қатор-қатор:
— Бу боғларнинг эгалари
Ташлаб кеттиди нега?
— Болам, уруш,— дейди бобом
Кўзи ёшсиз милтирар,
Нимадандир жунжиккандай,
Қалтирайди овози.
Кеч куз. Қорнинг ҳидин сезиб,
Қаргалар даврон сураp —
Боғлар узра босиқ, огир,

Қарғаларнинг парвози.
Бу боғларнинг етимлиги
Кузда билинади, оҳ!
Пуштага лол йиқилади
Токларнинг новдалари.
Қисматларин фожеасин
Дарахтлар англар ногоҳ,
Кичраяр ўрикларининг
Бужмайган гавдалари.
Бобом оғир «уф» тортади:
— Анов Аҳмаднинг уйи,
Беш ўглини қайтмас қилиб
Уруш ютди комига.
Ўзи бўлса ўлиб қолди,
Қўш ҳайдаб юрган кўйи,
Жаллод очлик зомин бўлди
Кампирининг жонига.
Бу дунёси қурсин-эй! —
Юборгим келар бўзлаб —
Ҳувиллаган анов девор
Шарофатнинг кулбаси.
У қишлоқдан чиқиб кетди
Парча қора нон излаб,
Бир қўлида невараси,
Бир қўлида тўрваси.
Ҳу-ув, у чорбоқ Ҳамдамники —
Омборчи одам эди.
Уч кило ун ўғирлабди
Ҳужжатни чалкаш ёзиб.
Аmmo қадри баланд эди,
Номуси олам эди.
Эртасига тут шохига
Ўзини қўйди осиб.
Бу боғларда униб-ўсган
Нордай йигитлар қани?
Қаерларда қаро ернинг

Тагида ётар улар?
Бу ер сира тўймас экан!
(Бобом ерни тепади),
Харобазор боғ устида
Қарға қағиллаб кулар.
Тирик каби кўринади .
Бу хароба кўзимга.
Чордевордан липиллайди
Ажалнинг башараси.
Лойқа селдай тошқинланиб,
Қирар менинг кўнглимга,
Савдоси кўп бу дунёнинг
Чигалли можароси.
Ўзбекистон, жафокашим,
Менга юрагингни оч!
Қар бир дардинг пайти етиб,
Шеъримга кўчар абад.
Ҳозирча мен бир гўдакман,
Йиғлаяпман ноилож,
Йиғлаяпман... Қаршимда-чи,
Митти Сталинград.

УРУШДАН ЎТТИЗ ЕТТИ ЙИЛ КЕЙИН ЕЗИЛГАН МАРСИЯ

Момомнинг — у ҳали ўттиз ёш жувон —
Қучоғи йиғи ва нурга тўлади.
Момо, шу чақалоқ — шу бир парча жон,
Қирқ бешда Берлинга бориб ўлади.

Ушанда сиз ўроқ ўрасиз йиғлаб,
Кўк рўмол ўрайсиз оқ сочли бошга.
(— Болам, қайтмайсанми додимни тинглаб,
Болам, кетиб қолдинг ўн саккиз ёшда!)

Тинмайсиз — гуссани тинмаган енгар —
«Воҳ, болам» — кўкларга етар оҳингиз.
Қуёш чиқар. Ботар... Кун ўтар... Ўтар...
Туманлар ичида бўлар роҳингиз.

Ҳеч ким сўз очмайди шаҳид ҳақида,
Сиз ўчоқ бошида йиглайсиз пинҳон.
Хаёлда — ям-яшил дарахт тагида,
Қор ва қон устида ётар бир ўғлон.

Кетар чоғингиз ҳам ёруғ дунёдан
Ўша ғам дилингиз айлайди беҳуд:
— Мен-ку, мен ўлсам ҳам сиз бор —
қўрқмайман,
Фақат шўрлик Норбой бўлади унут!

Норбой? Қандай йигит эди у Норбой?
Қўриқда айтганди мўйсафид дўхтир:
— Қолавер, уруш ҳам тугар ҳойнаҳой,
Ёш бола, сениз ҳам ўлганлар кўпдир.

Норбой? Қандай йигит эди у Норбой?
Йўқ, у чекинмади имондан тониб.
— Сиз Ватан хонни экансиз, бобой,—
Деганди ғазабдан кўзлари ёниб.

Чол ғамгин кулганди. Кетганди ўғлон,
Хувиллаб қолганди Бойсун боғлари...
Моможон, қийналиб ўйлайман — ёмон
Дилларни тарк этса уруш доғлари.

Номаълум аскарнинг мозори, мана,
Гул қўйдим. Бир умр ҳурматим унга.
«Унутдинг», деб момо, қилманг кўп таъна,
Сизнинг қабрингиз ҳам, биламан, шунда!

*Тўрақўрғонда ғаройиб бир гулзор бор.
Ундаги ҳар бир туп гул Улуғ Ватан
урушида ҳалок бўлган бир жангчи
номи билан аталади...*

Сенингча осонми гулга айланмоқ?
Қонсираб турганда илма-тешик тан,
Гранат илмоғин сугурса бармоқ,
Йўқликка учарсан душман ҳам, сен ҳам.

Сенингча осонми гулга айланмоқ?
Аёзда музласа яланғоч бадан,
Қалбда ҳилпирарми қип-қизил байроқ,
Сўнг сўзинг бўларми: «Севаман, Ватан!»

Қизиган шомполни кўзингга босиб
Душман жаллодликни кўрганида эт,
Куйган гўшт исидан ақдан озиб
Айта оласанми: «Биз енгамиз!» деб.

Шаҳзода Ҳамлетнинг «Ўлиш ё қолиш...»
Саволи қаршингда турса кўндаланг.
Жуда ёш кетдим, деб, тортсанг ҳам ташвиш,
Ула биласанми мағрур бош билан?

Дўстларим, ҳамиша омон бўлингиз.
Давру даврон суриг шод-хурррам куйлаб.
Кулгудан бўшаса баъзан қўлингиз,
Гулга айланмоқни қўйинг бир ўйлаб.

Йўқса, нега ёздим қўшиқлар ёниб,
Йўқса, кимлар учун тошиб-тўламан.
Менми? Менинг йўлим, ишонинг, аниқ,
Мен гулга айланиб ўламан!

КАТТА ЛЕЙТЕНАНТ У. АЗИМОВНИНГ АСКАРЛАРИГА САБОҒИ

(Конспект)

Бир, икки, уч!

Бир, икки..

Тўхтаг!

Дарени бошлаймиз.

Кеча ўтган эдик югуриб жанг қилишни,
Аmmo мудом «ура!» деб югура олмаймиз.
Аҳвол танг бўлганда
Эмаклаш ҳам шарт.

Эмаклаш ҳақида бугунги сабоқ:

Ғанимнинг ғазабдан

титраган пулемёти,

майсаларни ўроқдай

қийрата кетса,

мардонавор керилган кўкрагимизни
олис ғалабанинг ширин ҳаволаридан
тўлдириб-тўлдириб
нафас олгани,

ерга йиқиламиз,

эмаклай бошлаймиз...

Ахир, ғалабани она-Ватанга

тириклар келтиради,

ўликлар эмас.

Тирсакни аяманг,

тиззани аяманг,

кийимни аяманг!

Эмакланг!

Олга!

Хўш, саволлар борми?

Сўз сизга, сержант.

Нега мен сиз билан эмакламадим?

**Менга эмаклашдан кўп сабоқ беришган,
Аmmo уддасидан чиқа олмадим...**

Худлас, ихтиёригиз...

Маслаҳатим шу:

Ўзингизга раҳмингиз келсин!

Бошингизни аяманг!

Юракни аяманг!

Умрни аяманг!

Ғалабани ўликлар эмас,

тириклар келтиради

она-Ватанга...

Тушларингизга кирадиган кўзлар

МУМИН МИРЗОНИНГ СЎНГГИ ҚУШИГИ

Мени асир олдилар.
Бедовимнинг бадани
Асабий титрар, учар...
Оллоҳ, караминг қани?
Бедовим пишқиради,
Кишнайти эзиб-эзиб,
Жиловига ёпишган
Ажалнинг қўли сезиб...
Мени асир олдилар.
Осмон қаро. Ер қаро...
Нега истиқболимга
Чиқдинг, сен, эй фуқаро?
Балки бир тирик сатрим
Чўккан кўнглинг кўтариб,
Учган гамхона ердан
Орзу осмони сари.
Балки етим-есирга
(Тиёлмай кўздан ёшим)
Эҳсон айлаганимда,
Хаёлкаш ватандошим,
Бошимга тож кийгизиб,
Мени кўргансан султон —
Жами жонзод бахтиёр,
Эл тинч, юрт омон-омон...

Балки устод Алишер
Қалбидан кўчган меҳр
Юрагингга пок руҳим
Бандлаб, айлаган сеҳр...
Мени асир олдилар.
Отим сувлигин чайнар,
Найзалари сўлқиллаб,
Қўлларида ўқ-ёйлар,
Қўриқчилар теграмда
Қўр ташлаб борар ҳушёр.
Дардимни айтолмайман...
Халқ, тингла бир банд ашъор:
«Мен ҳам илкимда қилич,
Овлаганман йўлбарс, шер!
Душман музаффар ўлди,
Агёр фалак қилди ер...»¹
Мени асир олдилар...
Бўғзимда эрк қўшиғи!
Анграйиб очилади
Ҳибсхона эшиғи.
Сўнг бор оламга боққин
Эй, омонат ҳаётим!
(Кўзимда ёш айланиб,
Қўлимни ялар отим).
Энди ҳеч кўришмаймиз,
Оқибатли фуқаро,
Оёқ-қўлим занжирда,
Ҳибсхона қоп-қаро.
Тўрт томонда солланар
Хоин муштлар кўлкаси...

---

¹ Бу ўринда Мўмин Мирзонинг шеъри эркинроқ бир тарзда келтирилди. Музаффар сўзида икки маъно бор: музаффар — голиб, Музаффар — Мўмин Мирзони ҳибсга олган амакиси — Музаффар Ҳусайиннинг исми ҳамдир.

Нега тинч яшолмайсан,
Боболарим ўлкаси?
Наҳот ҳар зукко ақл,
Шерюрак, темирбилак,
Фитналарнинг зарбидан
Йўқликка кетса қулаб?
«Мен ҳам илкимда қилич,
Овлаганман йўлбарс, шер.
Душман музаффар ўлди,
Агёр фалак қилди ер...»
Бу тун бобом гўлдираб,
Ширакайф боқиб жаҳонга,
Муҳр босар қонсираб
Қалтираган фармонга.
Низомулмулк тиржаяр,
Таъзим айлар бош эгиб.
Жаллодга «оқ йўл» тилар
Момом Хадичабегим...
Ҳибсхона эшиги
Шиддат билан очилар,
Бир хавотир ичида
Тош қотади соқчилар.
Кир панжасин бўғзимга
Қадар жаллод Бий Жангий...
Қонхўр! Мунча титрама,
Оёқ-қўлим кўганли!
Оллоҳ, собит сабр бер!
Ўлим олди талвасам
Виқорли, сокин бўлсин,
Ажалга боқай ўктам.
Кўксимда қотар нафас...
Карахт танимдан оқиб,
Жоним ойдаи чиқару
Туманга кетар ботиб.
Қотил! Тамом... Мен ўлдим...
Қотил! Бўйнимни бўшат!

Руҳим эл аро учар
Бир даста нурга ўхшаб.
Нурга ташна, эй халқим,
Мен учунми кийдинг кўк?
Еш эдим — дардларингга
Малҳам бўлганим йўқ.
Жасадим совиб борар...
Қотил, олгин қўлингни,
Аллақачон танимга
Жойлагансан ўлимни.
Нимадан қўрқаянсан?
Титраянсан? Ҳушёрсан?
Мени яна асрлар
Бўғмоқликка тайёрсан...
Асрий зўриқиш нечун?
Ахир, ушбу лаҳзалар
Абадият тож-тахтдан
Жирканмоғига етар!..

МИРЗО УЛУГБЕКНИНГ ҲАМОНЧИ

Армонларим ушалсин деб
Сенга қарадим, осмон.
Юлдузларинг дувва-дувва
Тўкилди-ку бошимдан.
Баланд бўлиб, паст кунимга
Қачон ярадинг, осмон?

Бошларимдан тўкканинг у
Юлдузларинг топ экан.

АБДУЛЛА ҚОДИРИЙ

Бўғзимга баҳайбат қайғу тиқилди,
Кўзимга йиқилди қоп-қора булут.
Тиззамдан сирғалиб китоб йиқилди,
Бирдан синфга чўкди бир ҳайрон сукут.

Партага бағримни бериб йиғладим,
Сукунатга айтдим: «Жон берди... Кумуш...»
Муаллим жилмайиб мени тинглади,
Бошимни силади ҳам шод, ҳам хомуш.

Деразадан нари, ёмғир қўйнида,
Гулларга баданин кўмарди баҳор,
Муаллим термулиб баҳор рўйига,
Деди: «Ўзбекистон мангу барқарор!»

Ёмғирдай бир соғинч кўксимга тўлди,
Юракка туташди нотаниш ғулу.
Ногоҳ Ватанимни кўргандай бўлдим,
Қодирийнинг худди ўзи эди у.

Тўрт девордан бўлса, боқардилар жим,
Синовчан кўзларин кўзимга қадаб,
Ҳозирча суратда таниганларим,
Ҳавоний, Нодира, Гулханий, Машраб...

УСМОН НОСИРНИНГ СЎНГГИ ТУШИ

Мен, ҳар ҳолда, Тошкентда эдим,
Хадрасида, ё Ўрдасида.
Эс-ҳушимдан айрилиб турдим
Кенг шаҳарнинг қоқ ўртасида.

Тонготарга боқдим-да бирдан —
Кўкрагимни қолдим қучоқлаб,
Уфқ нега қонга беланган,
Ким осмонни кетди пичоқлаб?

ОЙБЕКНИНГ СЎНГГИ ШЕЪРИ

Мен дунёга қармоқ ташлайман,
Ана, балиқ — силкир думини.
Мен балиқни озод айлайман,
Кечираман очкўзлигини.

Беданага қўяман тузоқ,
Хаялламай қолар илиниб.
«Уч, кез» дейман далада озод,
Кечираман анқовлигини.

Ҳар бир гули — бир эзгу учдун,
Ҳув чўққида яшар наъматак.
Қуёшга гул тутгани учун
Тиканига қиламан тоқат.

Гапим тамом... Ҳа, мен ҳам ўтдим!
Уч... Икки... Бир... Тўхтади юрак..
Балиқ, қўрқмай қармоқни югин —
Мен, ҳар ҳолда, ўлмасам керак!

СЎЗ — МАҚСУД ШАЙХЗОДАГА

Суратимни чизмоқ учун
Ошноқ бўёқ тавладинг.
Бу дунёга нега келиб,
Кетганимни англадинг.

Қўлларимнинг тасвирига
Югуртирдинг оқ бўёқ.
Юзимни ҳам оққа бўя,
Юзим доим бўлган оқ.

Курашларда гарчи ёндим,
Шукур, виждон беямоқ.

Чизавергин имонимни:
Имонгоҳ — юрак оппоқ!

Хўш, нимани ўйлаб қолдинг,
Қандай бўлур теварак?
Ҳа, суратнинг тевараги
Бу дунёи чархпалак!

Бу дунёни тушунтирай:
Менга яхши сўз бўлди,
Мен дуч келсам қай одамга,
Бир умрга дўст бўлди..

Иўқ, бекор гап, дўстларимдан
Фақат яхшилиқ топдим.
Демак, сурат теварагин
Оппоқ бўёқда ёпгин!

Қора рангга қўл тегизма,
Шафқат ҳам керак андак!
Мен кечирдим, наҳотки, сен
Кечирмайсан, келажак..

* * *

Шухрат Абдурашид хотирасига

I

У кулиб келади. У йиғлай олмас.
Қўлини кўксига қўяр. Қўли қон.
Менга уқтиради: Дўстим, қўрқма, бас,
Бу — шафақ! Кўксимда отаяпти тонг.

У кулиб кетади. Тонг ота олмас,
У — сахий. Дунёга беради жонин.

Дўстим, саволим бор, қайтгин бир нафас,
Дўст, не қилай қуёш кўмилган тонгни?

II

Қайга бораянсан, мунча шошмасанг?
Машриқда милтираб сочингу зиё,
Бағримга нурингни тўйиб босмасдан
Мағрибда қизардинг ва бўлдинг адо.

Йўлдан қолдирмайман.. Дўсти девона,
Барибир тўхташга етмагай сабринг.
Ахир, менинг йўлим яқин — ишхона,
Сенинг йўлинг олис — келажак сари...

* * *

Теша ака Сайдалиев хотирасига

Гўё ҳануз тирикдай
Сиз, яна болалигим.
Тўртта ҳаваскор бола
Термуламиз сизга жим.
Кўзойнакдан боқади
Кўзларингиз меҳрибон:
«Сизлар қанот ёсангиз —
Қўшиқ бўлади Сурхон!
Ҳали мўртсиз. Пайт келар
Тўлини ойдаи тўласиз.
Ишонинглар, ҳаммангиз
Катта шоир бўласиз».
Кунлар... Йиллар ўтдилар,
Шеърят — дилда байроқ,
Севги.. севги ҳам келди,
Қалбга кирди бир титроқ.

Кеча тўйни шеър қилган
Мақтабнинг болалари,
Куйлаб кетишди бирдан
Севги галабаларин.
Ранги бўздай муаллимлар
Еқасини ушлашар.
Ошиқ шоирлар бўлса,
Муҳаббат деб муштлашар.
Директор хонасида
Тик тургач икки-уч бор,
Сизга хатлар ёзамиз,
Тўлиб-тошиб исёнкор:
«Нега? Айтинг-чи, нега?
Севишимиз чиндан, рост!
Ўқинг шеърларимизни,
Унда ҳақиқат, холос».
Бизнинг содда гапларга
Ичингиздан куласиз:
«Ёзаверинг... Ёзинглар,
Катта шоир бўласиз!»
Кейин шаҳар... Дабдаба..
Юрак ҳам лол, тил ҳам лол.
Биз барибир ёзамиз
Ғижинишиб телбаҳол.
Тунов тоғларга боқиб,
Қалбда уйғонган ҳайрат,
Қўшқават биноларнинг
Қаршисида лол, карахт.
«Катта шоир бўласиз!»—
Бу далда, азиз калом,
Таянч бўлди дилимизга,
Баъзан яғона илҳом.
...Кейин.. кейин йиғладик
Йиғилишиб тўртовлон,
Сизни ташлаб кетганди
Ҳаёт отлиғ бу карвон.

Дарёларда қайиқдай,
Оқиб кетди бир шоир.
Оламга тўймай, тўймай,
Боқиб кетди бир шоир.
...Кўчаларда кезаман
Дилда туйғулар майда,
Аввалгидай шеърни деб,
Жангга кирмоқлик қайда?
Тортинаман баҳслардан,
Ҳайқириш бўлган абас.
Чунки яхши биламан,
Ҳамма ҳам сиздек эмас...
...Агар шоир бўлмасам,
(Бу балки бир баҳона)
Барига ёлғиз сабаб,
Йўқлигингиз дунёда.
Меҳрибон боқилингиз,
Бўлганимда бағри хун...
«Катта шоир бўласан!..»
Етишмайди мен учун.

ЧЕ ГЕВАРА

Дуэллараст қитъаларни
Қучган шўрлик дунёга боқиб,
«Ерит, дейман, зулмат қаърини».
Юрагимни тутаман ёқиб.

Қум соҳилда шовуллар денгиз,
Қаерларга бошлайсан, шамол?
Менга қийин бўлади сенсиз,
Яхши қолгин, бахтиёр орол!

Кемамизни суриб кетар ел,
Уни ютар денгиз тумани.

Сенга, азиз дунёга, Фидель,
Қолдираман озод Кубани.

Чангалзорнинг тепасида ой,
Аллақайдан чиқади балқиб.
Судралишиб, уст-бошлари лой,
Келмоқдадир қонхўрлар полки.

Енимдаги жасур ўғлоннинг,
Кўксига ўқ бормоқда ботиб.
Бу хўрланган дунёга шошли —
Жасоратни қиламан тортиқ.

Ярадорман, ётибман беҳуш,
Боқолмасдан ёруғ оламга.
Жаллод етар... Жилмаяр нохуш,
Наганини тирар чаккамга.

Ёмғирлардан кўпчиган тупроқ
Юзларига босар қонимни.
Она дунё, кун кечир порлоқ,
Бахш этурман сенга жонимни.

Кўпайди-ку ахир бағрингда,
Бир толами, ним тола зиё.
Яна нима берайин сенга,
Озодликни суйдирган Дунё!

* * *

Инсонни тушуниш керак...
Сизни зор этиб бепарво боқувчи,
Тушларингизга кирадиган жодугар кўзлар
Балки мағрурликдан,
Балки ҳаёдан
Сизга юлдузлардан олисроқ эрур.

Журъат қилинг бир оз, ширин-ширин сўз топинг,
Шабада, Нур, Осмон, Қуёш, Ер бўлинг,
Унинг орзуси бўлинг, қайгуси бўлинг,—
Ўшанда елкангизга бошини қўйиб,
Ҳеч кимга айтмаган ул азиз сўзни
Маъсум лаблари-ла балким шивирлар:
«Севаман!»

Инсонни тушуниш керак!

Май ҳиди анқиган қаҳвахона...

Одамлар, қадаҳлар, сигарет дуди,

Кимдир ориқ, қалтироқ қўллари билан

Чўнтагини ағдариб (тамаки қолдиғи тўкилар)

Ягона сўмини сарфлар ароққа.

Боринг, қўлингизни елкасига қўйинг,

Дўстим, денг.

Ароқдан яқин дўст кўрмаган юракка,

Баҳор ташриф буюрса ажабмас

Ажабмас, сархуш кўзларда олов ёниб,

Қўллари мушт бўлиб тугилса,

«Мен қайтдим йўлимдан,

Мен сен билан бирга,

Дўстим...» деса ажабмас.

Инсонни тушуниш керак!

Ўқ янгради. Энди Маяковский ҳам йўқ...

Ҳайрон югуради мухлисбаччалар:

— Нимага?

— Ақлдан озибдими?

— Мен минг йил яшардим ўшанча шуҳратим
бўлса...

Ҳамон фол очишар, ҳамон лол қолишар...

Шеърятни қондай юракдан сиқиб,

Курашиб, ҳайқариб яшаш осонми?

Душман-ку, кўриса бўлади пачоқ,
Хайиқиб қолади ҳатто дўстлар ҳам.
Ердаги худолик жонига тегиб,
Маузерни қўлга олгани маҳал,
Кутгандир:

Нажоткор бир кимса келиб,
Улкан шон-шуҳратнинг соясигамас,
Биродарлик учун «Қалайсан», деса.

Инсонни тушуниш керак!
Кечирасизлар, орзуминг қаноти узунроқ.
Бундай бўлмайди...
Тузалмас маразлар ҳали анча бор.

Бироқ менга туюлади:
Жами душманларим,
Севмаганларим —
Мен тушунмаган дўстларим.

ШОИРГА

Бир бошингда шеър галваси, рўзгор ташвини,
Шуҳрат юки, мақтов, гийбат, агёр қилмиши.

Баъзан дунё дардларидан бўлмайсан огоҳ,
Ўз-ўзингга кичкинадай туюласан гоҳ.

Замин — улкан, само — чексиз, олам — бесарҳад,
Сен нимасан? Бир заррасан, нуқтасан фақат.

Йўқ, шоирсан! Миттиман, деб гам чекма зинҳор,
Кенгликларга сигмай ҳайқир:

«Олам бунча тор!»

Руҳим вазиятлари

ҶИШКИ ЭРТАК

Тоғ-далада маст кезар чилла,
Тунлар аёз шунақа зўрки...
Изгиринли, совуқ тонг палла
Тушиб қолди қопқонга бўри.

Тумшугини чўзиб осмонга,
Ғазаб билан увлади бир дам.
Сўнгра ҳамла қилди қопқонга,
Қопқон бўлса бардошли, маҳкам.

Кўп уринди... Ахир бемадор
Оппоқ қорга чўзилди, мана.
Ўлим олди банди жонивор,
Нималарни ўйлар экан-а?

Кўз олдига балки келгандир
Далаларни озод кезгани.
Поёни йўқ тоғлару адир
Ўзимники дея сезгани.

Балки тонгни ҳур кутган чоғи
Кўз олдидан ўта бошлади...
...У қопқонга тушган оёғин
Ғажиб-ғажиб узиб ташлади!

Оппоқ қорға қонлар оқизиб,
Оқсоқланиб жұнаб кетган дам,
Булутлардан нурлари сизиб,
Қуёш чиқди, тугади тонг ҳам.

Ҳамроҳ бўлиб қуёш нурига,
Овчи келиб қолди шу нафас.
Овчи, қувон, сеники ўлжа,
Мажруҳ бўри қочиб қутулмас.

Овчи бўлса (овчими ўзи?!)
Ҳайрон боқиб турган қопқонга,
Хаёлларга кўмилиб ўзи,
Қайтиб кетди қишлоқ томонга...

* * *

Чавандоз улоқдан қайтди пиёда,
— Рангларингиз бир ҳол, айтинг, не бўлди?
— Онаси, дардимни қилма зиёда,
Онаси, отгинам... отгинам ўлди.

Учиб борар эдим мисоли шамол,
Отгинам қоқилди. Ўтмасдан бирпас...
Жасади устида туриб қолдим лол,
Онаси, отимдан ажралдим, хуллас...

Чавандоз хўрсиниб, «ух» тортиб оғир,
Бир четга жимгина бурди юзини.
Балки у — эркак-да! — истамагандир,
Хотини кўришин ёшли кўзини.

Оламни тарк этди офтобу кундуз,
Чавандоз хўрсинар, ўйлар отини.
Эрига боққанча майину маъюс,
Гапирмас, ўлтирар сассиз хотини.

Чавандоз хўрсинар... От қайда энди,
Энди қайдан бўлсин у роҳат — лаззат?
Хотини ҳам сассиз ўлтираверди,
На тасалли берди ва на насихат.

Чаванзод хўрсинар... Тонг отар эди,
Энг сўнгги юлдузлар борарди ботиб,
Хотини шивирлар: «Ҳеч хафа бўлмаг,
Сизга от оламиз уй-жойни сотиб...»

БЕЗОВТА ТУН

От жонсарақ ер тепинар,
Узар тизгинни.
Тентак шамол олиб келар
Жондор исини.

Қаро тунда ловуллайди
Бўрининг кўзи.
Қичқирару шамол жарга
Ташлайди ўзини.

Чақмоқ? Емғир урилади
Қоя бетига.
Қўйлар ҳуркиб гуж бўлади
Қўтон четига.

Эмаклайди бўри жим-жит,
Улжага интиқ.
Тунга қараб итлар ҳураар..
Қарсиллар милтиқ!

Ўтовда тун. Чўпон ўрнини
Тонар пайнаслаб.
Ўғилчаси кирар титраб
Ўрнига аста...

Кеча — узун. Кеча — чексиз.
Кеча — галаён.
Хавотирда фарзандини
Қучоқлар чўпон!

У тўлғонар тишларига
Тишлаб поласин...
Шамол йиғлар — етим қолган
Бўри болаеи...

ЭНГ СЎНГГИ ОҲУ ҲАҚИДА БАЛЛАДА

«Болажон, энг баланд чўққига чиқдик,
Аmmo бу чўққи ҳам қилмагай вафо.
Инсон келаяпти кўтариб милтиқ...
Гўдак илтижоси бўлармиш бажо...»

Тилагин, елкасин темирлар эзган,
Олам берсин бизга халоскор қанот.
«...Алвидо, заминда бепарво кезган,
Темирга сиғинган буюк одамзод!»

Оҳу учиб борар заминни ташлаб,
Ёнида боласи — чирой сарвари.
Оҳу учиб борар кўзларин ёшлаб,
Дилни ўртагувчи хаёлот сари.

Одамзод недандир безовта, дилгир,
Чўққида қуёшдай турибди порлаб.
Милтигин синдириб у «оҳ» урадир —
Одамзод йиғлайди оҳуни чорлаб.

* * *

Кўзларини очиб-юмар,
Митти қушча — ярадор.
Фалак, унга нажот юбор,
Ўлим, бўлма харидор.
Сўнги «оҳ»и — «чириқ-чириқ» —
Жон бермоқда кафтимда.
Қушим,
Сўнг бор ором олгин,
Қўлларимнинг тафтида.

Хазонларга кўмдим уни...
Қолдим ўзим ярадор!
Фалак, менга нажот берма,
Оламдан бўл хабардор...

* * *

Мовий ҳаво тўлқинларида
Ўйнаб учдим қуёшга томон.
Икки кўзим аммо заминда,
Очман — Ерда дон бор, дон бор... Дон!

Қушман!
Руҳнинг тирик шониман!
Аммо очлик — лаънати қийноқ...
Ерда дон бор!
Гарчи ёнида
От ёлидан эшилган тузоқ.

Мен қайтаман қуёш йўлидан,
Қапотимни тузоқ қайиргай.
Минг йил банди ётгум қўлида
Минг йил осмонимдан айиргай

Минг йил умри ўтади тундай,
Куй тугилар бўғзимда узоқ.
Бир кун ногоҳ сайрайман шундай —
Қирқ жойидан узилгай тузоқ.

Осмон бордир,
Ахир, дунёда!
Осмонда эрк учади танҳо...
Қучоғига мени оладир,
Мовий ҳаво,
Тўлқинли ҳаво!

Қанотларим эркин соғинган,
Қуёш, сен ҳам эмассан етим...
Яна ким у донга сиянган?...
Қорним,
Асир тушмаганмидинг?

* * *

Ёмғир ёғиб ўтди
Туни оралаб сим-сим.
Шамолларда есканиб,
Тўкилиб титранар бог.
Гўё боғнинг ичинда —
Беланчаги — изғирин,
Йўрғаги — барги хазон —
Алаҳсирар чақалоқ.
Деразадан тушган нур
Ёнар ўрик шохида.
Шох — бемор, совуқ қотган
Гўдакнинг беш панжаси.
Уни подон онаси
Ташлаб менинг боғимга,
Ўзи баҳор ортидан
Сарсон кетган чамаси.

Онасиз қолган болам,
Чорасиз ёнган болам —
Тунги боғлар ичинда
Қолиб кетдинг, жоним куз.
Ҳасратлари мўл болам,
Ёмғирларда ҳўл болам —
Бағримга босай десам
Қучоғим етмас, афсус...

* * *

Оҳиста-оҳиста ёгади ёмғир,
Оҳиста-оҳиста қўзгалар шамол.
Оҳиста-оҳиста тўкар юмшоқ нур
Булутлар бағридан кўринган ҳилол.

Оҳиста-оҳиста йиғлайди бир қиз,
Каптар патидан ҳам майин дардлари..
Тун тирик.. Яхшилаб тинглаб кўрсангиз
Эшитилар унинг юрак зарблари..

Не нафис тугёнлар ичида қолдик!
Севгилим, гапирма, ўлтиргин тиниб,
Гўё дунё гўдак қалбидан позик,
Гўё энтиксанг ҳам кетади сишиб..

* * *

Кўнглим қолгани йўқ ёруғ оламдан,
Хаёлимда йўқдир на виқор, на кин.
Барибир бир куни сиздан кетаман —
Қайга кетганимни билмайди ҳеч ким.

Мен ишга бораман, ишдан қайтаман,
Кўксимда юрагим урар, тинмайди.
Ўғлимга энг ширин сўзлар айтаман,
Менинг йўқлигимни ҳеч ким билмайди.

Дўстлар даврасида гоҳ шароб ичиб,
Гоҳо оғу ичиб ўлтираман жим.
Кўчада кезаман одамлар кечиб —
Менинг йўқлигимни билмайди ҳеч ким.

Табассум қиламан таниш-билишга,
Дўконда навбатга тураман ҳорғин.
Ҳеч кимни қўймайди ортиқ ташвишга
Халақит бермайди менинг йўқлигим.

Менинг кўкрагимда ёниб оқибат,
Кул бўлиб, соврилар майда савдолар,
Унда қуёш каби ловуллаб фақат
Она Ўзбекистон сурати қолар.

Саволлар бермагин — азобдадир жон,
Яхшилаб яшасанг, умр бу — қийноқ.
Қайдан қайтишимни биламан аём,
Қайга боришимни билмайман бироқ.

* * *

Учолмасдан қолди жону тап.
Осмон қайда? Қарадим илқис...
Сочин ёйиб фалакда, шўх-шаън
Порлар қуёш — Барчиндай бир қиз.

Эпик олди бир парча чимзор,
Шу чимзорда ётдим чўзилиб.
Сочларимга шоду бахтиёр,
Чумолилар чиқди тизилиб.

Бир ниначи — сархушу довдир,—
Жирканмасдан қўнди қўлимга...
Титроқ етди жонимга довур,
Ногоҳ ҳайрон боқдим ўлимга.

Ва эшитдим, ернинг тагида
Дупур-дупур — елиб келар от.
Мен — Алпомин беҳол ётибман,
Шошиб келар Қоражон — Ҳаёт!

* * *

Кўксимни очаман. Чекинар гафлат.
Карахтлик тўкилиб борар манглайдан..
Қайси муюлишда юрибсан йиғлаб —
Трамвай, мен сени англайман.

Бунчалар бешафқат бу қўш темир из,
Бу тақдир чангали — бераҳм, маҳкам.
Тақдирдош, қийналдик, ахир иккимиз,
Бу темир из билан, темир из билан..

Бу — бекат, дедилар. Тўхтадик гингшиб,
Кетдик, бўл, дедилар. Югурдик ҳайрон.
Бугун темир гафлат изидан тушдим,
Оёғим тупроқда — бир роҳатижон!

Аммо... Бу... Трамвай... Кетмас ўйимдан.
Кўчага боқаман. Қайда бечора?
Ана, трамвайлар осиб қўйилган
Совуқ симдорлардан ўт чиқиб борар.

Илдиэлар

* * *

Милтиқ нохос отади,
Акс-садо қилар нидо.
Бирдан
Бежон қотади
Кўкси тешилган ҳаво.

Милтиқ,
Ниқобингни еч!
Сен кимдан бўлдинг пайдо?..
Уқни
Кечирмайман ҳеч!—
Упкамда қонли ҳаво.

САМАРҚАНД БЎЙЛАБ ТУНГИ САЙР

Хуршид Давронга

— Самарқанд, илдининг қаерда?
Кечангни чироқлар парчалаб ташлаган,
Тун билан нур ўртасида
        узун арвоқлар —
Минорлар кетиб борар
        келажак сари,
Баъзан
        ойга боқиб
        тўхтаб қолишар
(Азон саси урилдими қулоқларига?)

Зиналарингдан

**чопонига ўралган
сўфи эмас,**

**Мен ўрлаб бораяпман
фалак**

пештоқига

Ва ерга боқиб нотинч шивирлайман:

— Самарқанд, илдизинг қаерда?

Мадор бўлгин энди умидларимга,

Менинг тўрт минг йиллик боғим!

Бир япроғингман:

йўқотгим келмайди илдизларимни.

Ана, осмоннинг қурбони — шаҳид расадхона,

Ана, тарихнинг кўмилган бешиги,— Афросиёб..

Неча аср бўлди ўшанга?

— Тупроқ, қани,

ёрил!

Самарқанд, илдизинг қаерда?

Юлдузлар орасида келажак йўли,

Замон поездини

қалбим,

ҳормай торт!

Ва битта вагонга

боболар руҳини,

қайғу аламини,

Шавкат-понини,

ушалмаган орзусини орт!

Бу кимлар?

Қайдаман?

Регистон, сепми?

Нечун сенга келсам,

кўксимни тўлдирар жумлаи жаҳон?

Балки анов мовий гумбаз тагида ётган,

Боболарим

армонининг

шамолидир бу?

Аммо овозлар чиқар замин қаъридан;
— Мен,— дейди (Спитамен, сенмисан?).
— Мен,— дейди (Улугбек, сенми?),
— Биз,— дейди гувиллаб бир лашкар —
    келажакка эргашиб келар
    сарбадорлар!
— Самарқанд, илдизинг...

    Савол ортиқча
Теграмда мен билан ўйланиб,
мен билан қийналиб,
Илдизга айланиб борар бир кеча.

ВАТАН ҲАҚИДА ШЕЪР

Ҳамқишлоқларимга бағишлайман

Опа, эсингизда-ку,
(«О, ҳануз оғрийди дил»)
Очликдан қорни шишган
Қирқ бешинчи машъум йил.
Етти ёшда эдингиз,
Сизга эмаеди пинҳон:
Уруш — ўлим, шодлик — хат,
Тириклик-ку, аниқ — нон.
Опа, эсингизда-ку,
Келганда жавзо ойн
Сарғайиб думбул тортди
Болғалининг бугдойи.
Ювошгина қуш каби
Ҳаётнинг исин сезиб,
Дала кезар эдингиз,
Кафтингизда дон эзиб.
Сиз аниқ билардингиз,
Тирикликнинг исми — нон,
...Босиб кетди далани
От дупури ногаҳон.

Кафтингизга жонсарак
Яширдингиз бошоқни.
Э воҳ, ер шунча қаттиқ,
Осмон шунча узоқми?!
Қанотингиз бўлса ҳам,
Қайга учардингиз, хўш?
От келар, чавандознинг
Бир енги ҳилпирар — бўш...
Танидингиз бу — раис,
Ундан титрайди қишлоқ.
«Раис» деса жим қотар,
«Йиглаётган» қўғирчоқ,
...Эслайсиз, магазинда,
Бўлган эди «ур-йиқит».
«Йўқ, яна қуясан», деб
Ҳайқирди бирқўл йигит.
У йиглади гўдакдай..
«Шаҳид қолган дўстларнинг
Қасосини албатта,
Оламан», деб бўзлади.
Боқилган қўйдаи семиз,
Магазинчи Шойимнинг
Ёқасига ёпишди:
«Топдим, дея хоинни!»
Эртаси хотин-халаж
Йигилди — умуммажлис,
Йигит ўрнидан турди:
— Сайланглар, бўлай раис..
Сайлашса сайлашар-да,
Одам каму, раис мўл!
Майли, яраб қолади...—
Хотинлар кўтарди қўл.
Кейин раис ҳайқирди:
«Агар келгунча зафар,
Ким ўзини аяса,
Мана қамчи!.. Хотинлар!»

Ноннинг лаззатини-кү,
Тўлаб бўлмас қамчисиз...
Бошингизни қўл билан
Бекитиб чўкдингиз тиз...
— Бу юрганнинг нимаси,
Оёқланг, бошяланг.
(Дон тўла кафтингизни
Сикдингиз қўрқиб маҳкам).
— Қани, қўлингда нима?..
(Қўрқув, даҳшат аралаш
Кафтингизни очдингиз —
Энди мумкин савалаш).
Кўзингиз ёшсиз эди,
Жиддий — тайёр хўрликка.
Ким ҳам раҳм қиларди
Сағир қолган шўрликка.
Ҳамма бутун таёқлар
Етим бошда синади..
...Раис отидан тушиб
Бошингизни силади.
Ишонмасдан боқдингиз
Кўзларига умидвор.
Ҳайрат ичра қотдингиз...
У йиғларди пашқатор.
Йиғлар эди... Қизимни
Эзмасин деб чўнг қайғу
Тунда сассиз эзилган
Онанингга ўхшаб у.
Сиз ҳам зор йиглаб бирдан
Осилдингиз бўйнига.
От ўйнатиб у кетди
Бугдойзорнинг қўйнидан.
Жавзо. Бир эрка шамол
Бугдойзорга урар тўш.
От елар. Чавандознинг
Бир енги ҳилширар — бўш.

Опа, ўшандан буён
Ватан ҳақида суҳбат
Қўзгалса кириб келар
Кўзингизга бир сурат:
Жавзо. Бир эрка шамол
Бугдойзорга урар тўш.
От елар. Чавандознинг
Бир енги ҳилпирар — бўш...
Опа, Ватан — улуг дард!
Опа, Ватан боғ бўлсин!
Шеърда суратин чизсам,
Тўрт мучаси соғ бўлсин!

БОЛАЛИКНИНГ СЎНГГИ КҮНЛАРИ

У баҳорни кутди интизор,
Йўлларига кўз тутди илҳақ.
Қуёш чиқса, эриб битса қор,
Тўйиб-тўйиб ўйнарди чиллак.

Келиб қолди баҳор ҳам мана,
Далаларга сочиб лолалар.
Тепаликда қувонч-тантана —
Чиллак ўйнаб кетди болалар.

Кутиб олди уни ҳам шўхлик.
Очганича кенг қучоғини.
Нимагадир шўхлик ҳам қизиқ!
Босолмади дил чапқоғини.

Дўстларига боқди у ҳайрон,
Дўстлар чиллак ўйнар берилиб.
Бола кўнгли бўлганча вайрон.
Бир зумгина қолди термулиб.

Сўнгра сирли хаёлга чўмиб,
Чиқиб кетди дала томонга.
Лолаларга ўзини кўмиб,
Узоқ-узоқ боқди осмонга.

Вой-бўй!.. Осмон бунчалар тиниқ!
Софлигига не бўлар қиёс?
Ўйлаб кетди, ўйлади... қизик,
Қиз кўзига ўшаркан бир оз...

У кечгача қолди шу кўйи,
Узун-узун хаёллар сурди.
Тепаликда бўлеа кун бўйи,
Болалиги ҳайқириб турди.

БОЙЧЕЧАК

Онам Саидага

Эй, менинг мунистгинам,
Меҳрибоним, опажон.
Баланд тоғлар бағрида
Бормисан соғу омон?!
Кеча хатингни олиб,
Кўксимга тушди гулу...
«Усмон, жуда соғиндим,
Сен мени унутдинг-ку...»
Опа, унутганим йўқ,
Қўй, қилмагин имтиҳон.
Муҳаббатим, ҳурматим,
Соғинчим қалбда ниҳон.
Қандай ёдимдан чиқсин
Тепаликлар, далалар...
Баҳор билан маст бўлиб,
Куйлардик биз болалар:

«Бойчечагим бойчаланди,
Бойчечагим бойланди...»
...Бугун оламда ёшлик,
Замин қанча айланди.
Йигирма уч гул фасли
Баргдай умримдан учди.
Не турфа ташвиш, юмуш,
Опа, бағримни қучди.
Шу шеърни битаётиб
Боққандим деразага,
Кўриб бир манзарани
Қалбим тушди ларзага.
Қувончимга қаердан
Ўхшатиш топайин мос!
Хуллас, опа, дарахтлар
Гулдан кийибди либос.
Яна ойдин хаёллар
Тўлдирдилар хонамни:
Ана, ҳовлимиз.. сен.. мен..
Қиш... Қор кўмган оламни.
Изғиринда жунжикиб
Ўлтирибмиз айвонда.
Оёғимизда этик,
Эскигина чопонда.
Қачон келади баҳор...
Неча кун, неча кундуз?!
...Бир кун узилиб тушар
Тарновга осилган муз.
Булут кўкда урар чарх,
Майсалар ниш отади.
Қуёш тансиқ нурини
Сочиб-сочиб ботади.
Опа-ука излаймиз
Дала-даштда бойчечак:
«Қор эриди, қўрқмагин,
Очил аста, бойчечак».

Охир кўрсатар юзин,
Бизни зор этган чечак.
Бахтини топган каби
Тошар, ҳовлиқар юрак.
Оқ ёмғирда бош яланг,
Рақс тушамиз, ўйнаймиз.
Камалакка кўмилиб,
Жаранглатиб куйлаймиз:
«Бойчечагим бойланди,
Бойчечагим бойланди...»
...Бугун олисда ёшлик,
Замин қанча айланди,
Тотиб кўрдим дунёнинг
Лаззати-ю, аламин.
Гоҳо ўксик, гоҳида
Шодмон ёзди қаламим.
Баъзан жим-жит, тинч оқдим,
Баъзан кўтардим исён.
Курашда ҳам, ғамда ҳам,
Байрогим бўлди виждон.
Гоҳ шеърда бўлдим мағлуб,
Гоҳ кулдим тантанавор!..
Қясқа қилиб айтайин —
Опа, уканг бахтиёр!
Аmmo сокин бу ҳаёт,
Зериктиради баъзан.
Шунда, меҳрибонгинам,
Сени кўрмоқ истайман,
Опа, унутганим йўқ...
Қорлар эриб битган чоқ
Уйга кириб бораман,
Тугар ҳижрону фироқ.
Бир кунгина ўшанда
Кўйгин рўзгор ғамини,
Иккаламиз эртаси
Тўлдирамиз камини.

Дала-даштга чиқамиз,
Излайдурмиз бойчечак,
Одамлар кулса-кулсин,
Бир кун бўламиз гўдак.
Оқ ёмғирдай бош яланг,
Рақс тушамиз, ўйнаймиз,
Камалакка кўмилиб,
Кулиб-йиглаб куйлаймиз!
«Бойчечагим бойланди,
Бойчечагим бойланди...»

* * *

Темир йўл четида олис бир қишлоқ..
Лойсувоқ уйларга қилмасдан парво,
Поездлар тўхтамай ўтади ундан.
Бир бола сарпойчан ва ялангоёқ —
Яшил вагонлардан узмай кўзини,
Қўлини силкитар...

Поезд ўтар...

Деразалар нигоҳи
Боланинг кўзига тушиб улгурмас,
Мудроқ далаларга ва болакайга
Қанотли шижоат, тезлик шиддатин
Улашиб...

Поезд ўтар...

Ҳавода силкинар боланинг қўли,
Поезд уфқларга кетади сингиб..
Кейин... Бир четдаги тошга ўлтириб
Бола поезд кутар,

ўз поездини...

Биламан, келади бир кун у поезд!
Онасининг бағридан ситилиб чиқиб,
Гўё фазокордай бола жўнайди,

Учгани ўзининг самовотига.
Абгор қилолмагай уни машаққат!
Энг учқур ракета — қалбига миниб,
Муродига — истаган юлдузига етар.
У сезар: Қажққа елмоқда илдам
Пишиллаб, ҳансираб замон поезди
Яна қай томонга йўл қурмоқ керак,
Қайси бир томоннинг йўлини беркитиб.
Мен-чи, куйлаб-куйлаб адо бўламан,
У пайт юрагимда қолмагай мадор.
Менинг меросхўрим эканини билмай,
Овозим етмаган авж пардасидан
Бола қўшигимни эттирар давом!

У куйлайверади — айланар замин,
У куйлайверади — туғилар шоирлар!
У куйлайверади зўриқиб, ҳориб...
Ногоҳ кўз олдига бир сураат келар:

...Темир йўл четида олис бир қишлоқ,
Яланг оёқларин ер узра қўйиб,
Яшил вагонлардан кўзин узолмай,
Бир бола поездга силкитади қўл...

Бир бола поездга силкитади қўл.

* * *

Бу воқеа болалигимда бўлган...
Баҳор келишини кутарди табиат,
Кўнгиллар неларгадир зор эди.
Биз — болалар неларнидир истаб,
Тоғларнинг бағрига чиқиб кетардик.
Тоғларнинг бағрида — қўл етмас қояда,
Ниманидир истаб, сайрайди каклик,

Ниманидир чорларди..
Нималарнидир...

Унинг куйларида
Мендан
Қўшимизнинг қизи Салимага
Аллақандай қоғоз бериб юборган йигитнинг,
Овозининг титраши бор эди.

Унинг куйлари
Эри урушда ўлган Баҳри холанинг
Урчуқ йигириб ўлтириб,
Нимагадир кўзига ёш олиб,
Айтган қўшиқларини ёдимга соларди.

Мен какликнинг куйларини севиб қолдим..
Аmmo унинг яқинига борсам,
Куйламасдан учиб кетарди,
«Мен сени севаман»,— десам ҳам учиб кетарди,
«Мен сенга ёмонлик қилмайман»,— десам ҳам
учиб кетарди.

Табнат баҳорни кутаётган чоғ,
Биз ҳар куни каклик қўшиғини тинглашга
борардик,

Тинглардик,
Узоқ тинглардик..
Узоқ...

Бир куни тўсатдан милтиқ овози янгради,
Каклик жимиб қолди..
Сесканиб кетдик!
Бирпасдан сўнг ёнимиздан бир киши ўтди,
Илк баҳор гулларин бепарво босиб,
Камарига жонсиз какликни осиб.

Биз унга бўридай боқардик,
Ғажиб ташлагимиз келарди!
Биз унга ожиз бўри болаларидай боқардик,
Йиғлагимиз келарди,
Йиғлагимиз..

Эртаси мактаб ҳовлисига тўпландик,
Тоғ томон жўнадик гапиришмасдан.
Какликнинг ўлганин билган бўлсак ҳам,
Бағри тош овчини кўрган бўлсак ҳам,
Нимагадир ишонар эдик —
Какликнинг оламда борлигига-ю,
Овчининг оламда йўқ эканлигига.

Бу воқеа болалигимда бўлган,
Лекин мен ҳамон-ҳамон ишонгим келади:
Какликнинг оламда борлигига-ю,
Овчининг йўқ эканлигига.

* * *

Баҳор ўтди. Кўкда кўринмас булут,
Ўримга чоғланиб сарғайди дала.
Мен ўн кун яшадим ёнингда кулиб,
Энди фурсат етди, кетишга она.

Соҳиллар тақдири — она-болалик,
Ўртамизда дарё оққани — оққан..
Она, кетаримда ғуборсиз кун ҳам —
Юзимга ёмғир ёқани — ёққан,

ДАШТ ҲАҚИДА БАЛЛАДА

Эркин Авзамовга бағишладим

Тоғлар кичрайди. Пасайди осмон,
Яшаб бўлмайди-ку, ахир энгашиб..
Жўнадим баландроқ осмонлар томон,
Ортимдан Бойсуннинг дашти эргашди..

Мени ишонмади уфқларга у,
Дош бериб тезликнинг шамолларига
Ортимдан югурди, югурди ёҳу,
Қоқилиб темир йўл шпалларига.

Вагонга чиқазиб қай бир бекатда,
Койидим:— Бу ишдан зарра йўқ маъни!..
У руҳсиз чўзилди тепа қаватга,
Билетсиз ва пулсиз йўловчи каби.

Сўнг шаҳар кўчаси, хиёбонлари
Аро кездим — жойлаб дилимга уни —
Одаму машина оломонлари
Топтаб кетишмасин куп-кундуз куни.

Давру даврон сурдим ҳар ҳафта кўчиб,
Ижара уйларнинг шавқи ёдимда!
Қаттиққўл хўжайини кўзидан чўчиб,
У беун яшади менинг ёнимда.

Муҳаббат ловуллаб кирди юракка,
Илк бора аламли сўзлар тингладим.
Юзларимни босиб хасу хашакка,
Даштимни қучоқлаб тунлар йигладим.

Баҳорда кўкариб, кузда саргайиб,
Сукунату қорга ўраниб қишда,

Гўра шеърларимга боқди мунғайиб...
Хуллас, содиқ бўлди ҳар эзгу ишда!

...Аммо, нима қилиб қўйди бу йиллар!
Гарчи мен, мунаққид айтгандай, «ўсдим»
Ўртамизга кирди қай айёр жишлар,
Кўп хона уйимга сигмайди дўстим.

Ялинаман унга:

— Бор, Бойсунга бор!

Шаҳарга ярашмас саҳройи сўхтанг.
Борсанг — шамол тайёр, ёмғир ҳам тайёр,
Тоғлар орасида яшайсан кўркам.

Панду насихатлар бериб толаман,
Алдайман:

— Юр, кетдик иффор тергани...

Ҳар баҳор довдираб Бойсун бораман,
Бойсунга даштини ташлаб келгани.

Қайтаман. Аммо дашт сезиб улгурар...
Дош бериб тезликнинг шамолларига,
Ортимдан ҳаллослаб, шошиб югурар,
Қоқилиб темир йўл шпалларига.

Уйимга гезариб кириб келаман,
Мени асра энди, инглизча қулф!
Шундоқ остонада дашт қолар гаранг,
Эшикка термулиб «уф» тортади... «Уф!»

Мана, тонг чоғида ишга кетяпман.
Юрак, азобдасан — қандай дард эзар?
Жунжикиб, эгасиз ит каби ғамгин
Вокзал майдонида ёлғиз дашт кезар...

Қўшиқни унутдим. Гувиллар шамол.
Шеър эмас, ҳа, шамол қилмоқда нола.
Мен қанча ялиндим: «Қол, мен билан қол...»
Мени ташлаб кетди қишлоқи бола.

Кўча совуқ эди. Ҳашамдор уйим
Мудрарди печканинг илиқ тафтида.
Мен стол устига даста пул қўйиб,
Салмоқлаб кўрардим уни кафтимда.

Шеър унут бўлганди, суронлар абас,
Кезарди қалбдамас, бошда бир режа:
Эрта ҳақиқатни қиламан-да маст,
Юмшоқ бир мансабни оламан ўлжа.

Хушомад баҳосин олдим мен сезиб,
Ширин каломларни айладим расм.
Баланд пошнам билан виждонни эзиб,
Эрта фалончига қилурман таъзим.

Шоир юрагимга ханжар қададим,
(Етим шеър йигласа бўлмас қиёмат)
Қадрим мурдасидан кеча қатладим,
Эртага дўстларга қилгум хиёнат.

Ҳавойи эртақлар кўксимдан учди,
Севги ташлаб кетди, қилмайман гина.
Гаражнинг қулфлоблик зулматин қучиб,
Ҳовлида турибди зангор машина.

Аммо қайга кетди қишлоқи ўғлон?
У мағрур. Ҳеч кимдан сўрмас бошпана.
Совуқ кўчаларда оттиради тонг,
Танин-билишни ҳам хуш кўрмас яна.

Барибир куяман. Ахир, у менман,
Ахир, вужудимда қолди фақат жон.
Жондир иссеиқ уйга чўчиб чекинган,
Изгирип қаърига ҳайдалган виждон.

Мен — яшаш иқлимин ҳавосин олган
Олифта — унутдим қўшиқ ноласин.
Мени ташлаб кетди — қалбимда ёнган
Виждоним — ҳақиқат — қишлоқ боласи.

...Бир кун ташвишлардан толадурман бас.
Жоним вужудимдан бўлар ҳавола.
Эшиқдан киради (Азроил эмас),
Кўзлари тип-тиниқ қишлоқи бола.

Агар у дунёси бўлса борурман,
Жаннат эшигини очмагай бироқ.
Жаҳаннам ўтида мангу ёнурман,
Бола — тангрим мангу қилади сўроқ.

* * *

*Бу шеър синфдошим Қаюмнинг хотирасига бағишланади.
Мен Қаюм билан мактаб саҳнасида қўшиқ айтардим.*

Бойсун қирларида бир ўзим кездим,
Куз эди. Даралар туманни қучган.
Аввал эшитгандим. У маҳал сездим,
Менинг бир дўстимнинг чироғи ўчган.

Осмонга тикилдим хаёлим оғиб —
Бир парчаси булут, бир парчаси кўк.
Вақт деган шунча тез кетдими оқиб,
Менинг ёнимда ҳам энди биров йўқ.

Тошларга термилдим юрагим тўлиб,
Йўқ, улар дардини менга айтмайди.
Ҳатто ҳув газзага бир лаҳза қўниб,
Ногоҳ учиб кетган қушлар қайтмайди.

Дўстим, қай қўшиқни айтмоқчи эдик?
Саволим тинглар-у, сесканмас замин...
Мен куйлай бошладим ногоҳ туриб тик,
Ўзимнинг дардиму дўстимнинг ғамин.

Елкамга оҳиста кафтин қўйди тун,
Ўйладим, куйламоқ тобора қийин...
Мен бугун куйладим иккимиз учун...
Эртага... индинга... Кейин-чи? Кейин...
Бойсун қирларида бир ўзим кездим..

ОНАМГА МАКТУБ

Эрта-индин елар нэгирни,
Йиқилади боғларга туман.
Англагани яшашнинг сирин
Сўзлашаман ёмгирлар билан.

Масту аласт, беғам дўсту ёр,
Толиқтирар қалбимни манним.
Шунда бирдан бўлади ошкор
Ёлғизлардан ёлғиз эканним.

**БОЙСУН ҲАҚИДА ҒАМГИН БАЛЛАДА ЕКИ
ҚАЙТМАЙДИГАН ХОТИРАЛАР ҲАҚИДА ШЕЪР**

Шукур акага

Сен бор эдинг. Мени кузатдинг.
— Болам, сингиб кетма шаҳарга,
Юрак билан кўксинг безадим,
Эслаб тургин оғир сафарда.

Йўллар юрдик, тоғлардан ошдик,
— Бойсун қани? Бойсун қаерда?..
...Бир кун қалбим севинчдан тошди,
Мен етгандим тугилган ерга.

Дўстлар мени айлашар табрик,
Мен турибман беун, бағрим хун.
Огайнилар, қаерга келдик,
Кетиб қопти Бойсундан Бойсун...

Мен Бойсунни излайман ҳамон,
Баъзан пинҳон йиғлайман шеърга.
Қаерларга кетдинг, Бойсунжон,
Бизнинг Бойсун қани, қаерда?

* * *

Майсалар, товоним сизни соғинар,
Тоғлар, виқорингиз қалбимда мангу.
Қайдадир қўзичоқ бўзлар, оҳ урар,
Қирларда адашган соғинчимми у?

Қорлар эриб оқди бу ғамли фурсат,
Бу фурсат эриди тоғларнинг тоши.
Юрак, раҳминг келсин, тўғри йўл кўрсат,
Мен қандай Бойсунга кетай қоришиб?

Ака, сочингизга оралабди оқ,
Опа, саргайибсиз — фарзанднинг доғи.
Она, қучоқлайсиз бунчалар узоқ...
Йиғлайман — сабримнинг бор-ку адоғи,

Юрган йўлим тўфон бу ғамли фурсат..
Қатъият кўз ёшдай оққан маҳали,
Юрак, раҳминг келсин, тўғри йўл кўрсат,
Мен қандай Бойсундан кетай ажралиб?

Баланд-баланд дарахтларнинг учи фалакда,
Бир ҳайратки, мусаффо, пок, кезар юракда.
Кичкинаман, руҳим, қалбим қаршингда карахт,
Бир озгина бўйинг калта бўлса-чи, дарахт!

...У пайтда мен шабнам эдим, мен лола эдим,
Миттигина, ялангоёқ бир бола эдим.

Баланд-баланд дарахтларим, чўкиб қолибсиз,
Ҳеч бўлмаса сизни кўрай дедим қолипсиз.
Юрагимда ҳаваслар бор, бор ёруғ ҳайрат,
Фалак сари бўйингни чўз, дарахт, бир фурсат!

...Ҳар бир дардни ўлчаб кесиб шу юришимда,
Баланд-баланд дарахт ҳар тун кирар тушимга.

Бахшиёна

(Туркумдан)

ҚАДИМГИ ЭРТАК

Қоработир юртнинг эркаси, жўраларининг серкаси эди. Бой эди, егани гўшту мой эди. Али эди, лекин нозик қалб эди. Эртаю кеч жўраларига базм берар, аммо буни ҳеч кимнинг юзига солмас: «Дўстларимдан ноним туғул, жонимни ҳам аямайман», дер эди.

Оқботир унинг жўраси эди. Жўралари ичида энг гўраси эди. Уни яхши кунда эслашмаса ҳам, ёмон кунда йўқлашарди. Йўқлашмаса ҳам бўларди, чунки бировнинг бошига гам тушса, у бир зумда етиб келарди.

Кунлардан бир кун юртни ёв босди. Не-не йигитлар аёвсиз урушда жон бердилар. Қоработир билан Оқботир отиша-отиша, чопиша-чопиша бир чўққига чиқдилар. Душман чор атрофни ўраб олди. Ана энди икковлари бир катта тош орқасида ганимларин пойлаб ётиб, шундай суҳбат қурдилар:

Оқботир

Чопа-чопа отлар қулади,
Жанг-жадалда синди қиличлар.
Дўст, сен омон қоласан ҳали,
Мени ёвга топширсанг агар!

Қоработир

Кўзларимга қуёш кўринмас.
Рақибимиз зўр экан — аён.

Дўстим, сенга фидо бўлай, бас,
Сен учун мен топширайин жон.

Оқботир

Тўрт тарафда ғаним лашкари,
Минг ярадан қон оқур танда.
Дўст, сен эдинг кўнглим раҳбари,
Мени боғла, топшир душманга.

Қоработир

Тепамизда танҳо самоват,
Пойимизда шу бир парча ер.
Дўст, илоё бўлгин саломат,
Боғла мени, ёв қўлига бер.

Оқботир

Агар ўлсам, мендан не қолур?
Булутдай оқ, чиройли тулпор.
Уни минсин бир йигит — ёвқур...
Қўлим боғла, дўсти вафодор.

Қоработир

Сурув-сурув қўйлар қолади,
Уюр-уюр отлар яйловда..
Дўст, нотанти санама мени,
Қўлим боғла, топширгин ёвга.

Оқботир

Ўлсам куяр фақат волидам,
Қариликда ёлғизлик ёмон.
Дўст, қўлимни боғлагин маҳкам,
Мен ўлайин, сен қолгин омон.

Қоработир

Аза очар мен ўлсам бир халқ,
Кўк кияди не-не боёнлар.
Йўқ, сен ҳаёт қучоғида балқ,
Майли, мени чақсин чаёнлар.

Оқботир

Сенинг қўш-қўш хотинларинг бор,
Ўлсанг, ботар қайғуга олам.

Менга насиб қилмади ишқ, ёр...
Дўст, қўлимни боғлагин маҳкам...
ҚОРАБОТИР

Улуғ элнинг мен кўрар кўзи,
Ҳам фарзандман, ҳам унга ота...
Майли, ўлай, сенга чин сўзим,
Душман солсин бўйнимга болта.

Оқботир Қоработирга ялинди, оёқларига йиқилди.
Икковлари узоқ тортишдилар.

Охири Қоработир кўнди. Оқботирнинг қўлини боғлаб, ёв қошига ҳайдаб келди. Ёв сахий экан — Қоработирга инъомлар берди, ёв танти экан — Оқботирни ҳам озод қилди.

Шунда Оқботир бир сўз деди:

Озод қилдинг дўстимни, ғаним,
Аммо, менга керакмас эъзоз,
Жонсиз қолди баянбир таним,
Мени ўлдиришлар, илтимос!

Бу дунёда бошим кўгариб,
Тирик юрмакligим қолмади.
Дўст жонини қолди қутқариб,
Менинг билан ўла олмади.

Дўст дўст учун жондан кечмаса,
Дўст дўст билан бормаса дорга.
Дўст дўст учун оғу ичмаса,
Қуёш қаро тортмасму ордан.

Умр кўрсин дўстим минг йиллар!—
Ҳаёт недир мендай фақирга?
Еллар, беринг юртимга хабар:
Суянмасин Қоработирга.

Оқботир муродига етолмади. Ёв Қоработирни ўлдирди. У замонларда ёв ҳам мард бўлган экан.

Шундай қилиб, биродарлар, Алпомиш Қалмоқдан қайтмади.

Қалдирғочойим туя боқиб туриб, кўзидан ёши оқиб юриб, бир сўз деб турган экан:

Сахар чоғи мизғигандим, бир туш кўрдим,
Бир чоҳ кўрдим, чоҳ тубинда бир қуш кўрдим,
Қанотлари синган қўшнинг суратинда,
Оға, сизни нохуш кўрдим, нохуш кўрдим.

Ерни излаб Қалмоқ сари учган оғам,
Нодон оғам, зиндонларга тушган, оғам.
Ун минг уйли элинг мадад бера олмас,
Соғ бормисан, зах тунроқни қучган оғам.

Қоражоннинг қора кунлар бошидадир,
Мушфиқ синглинг Бойсун тоғу тошидадир.
Шўрлик Барчин Ёдгорингни қучиб йиғлар,
Сарқамишнинг чўли қонли ёшидадир.

Оға, энди Қўнғиротга дунё торма,
Ғаним учун тўй-томоша, бизга дорма?
Ҳеч бир эл-юрт эрларидан айрилмасин,
Сабр битди, Бойчиборни, оға, чорла!

Туя боқдим, товонларим гижжа тикан,
Сеп келмасанг Асқар тоғ ҳам чўкадиган.
Сабр битди, Бойчиборни, оға, чорла!
Ҳар бир элга бир эр йигит керак экан!

Ана энди, Қалдирғочойим бу сўзни айтди, Алпомиш чоҳ тубинда ётиб, синглисининг ноласини эшитди, ёвни енгиб Бойсун — Қўнғиротга қайтди.

У, биродарларим-а, Фозил шоирга етиш кўп қийин, ҳамма билганини айтади-да...

Мен ҳам билганимни айтдим.

Элбек бахшидан «Чиройли нима?» деб сўраганларида, шундай дебди:

Осмонда юлдузлар чиройли,
Дунёда кундузлар чиройли,
Тўйларда кулганлар чиройли,
Вақтида ўлганлар чиройли,
Баҳор сели билан чиройли,
Йигит эли билан чиройли,
Деҳқон дала билан чиройли,
Аёл бола билан чиройли.

Элбек бахшидан «Ёмон нима?» деб сўраганларида, шундай дебди:

Юлдузи йўқ осмон ёмон,
Кундузи йўқ жаҳон ёмон.
Тўйларда йиғлаган ёмон,
Вақтида ўлмаган ёмон.
Баҳорсиз келган сел ёмон.
Ботирсиз қолган эл ёмон.
Даласиз деҳқонлар ёмон,
Боласиз армонлар ёмон.

Элбек бахшидан «Нима йиғлатади?» деб сўраганларида, шундай дебди:

Осмонсиз юлдуз йиғлатар,
Жаҳонсиз кундуз йиғлатар.
Бўлмаган тўйлар йиғлатар.
Бемаҳал ўлган йиғлатар.
Тираноҳда мард йиғлатар,
Элсиз қолган мард йиғлатар.
Деҳқонсиз дала йиғлатар,
Энасиз бола йиғлатар.

Элбек бахшидан «Нима энг чиройли?», «Нима энг ёмон?», «Нима энг кўп йиғлатади?» деб сўраганларида шундай дебди:

Энг чиройли жасоратдир,
Энг ёмони хиёнатдир.
Жон чиққунча йиғлайверинг,
Ўлдирсалар даянати...

Элбек бахшига яна кўп саволлар бердилар, у даврадаги йигитларга қараб; «Ҳамма саволга жавоб — ўзларинг», деди-да, этагини қоқиб, ўтовдан чиқиб кетди.

* * *

Ҳеч ким ёвга бош эгмади.

«Бу элнинг шоирини топинглар», деди шунда ўнг қўл вазир.

От чоптириб, бир жанг майдонида ярадор ётган Элбек бахшини топиб келдилар.

«Бизни мақта!» деди чап қўл вазир.

Бахши эшитмаганга олди.

«Бизни мақта!» деди ўнг қўл вазир,

Бахши гум-гуре тураверди.

«Бизни мақта!» деди подшоҳ азим.

«Подшоҳ бўлсанг, ўзлагга,— деди шунда бахши бир тўлғониб,— шоиринг бўлса олиб кел, гаплашсам шоиринг билан гаплашаман».

Бир шоирни олиб келдилар.

Элбек бахши жавоб беришга ҳозирланиб, ҳалиги шоир «бизни мақта!» деб турган жойи:

— Элбек бахши, бу дунёнинг ўтарин айт,
Бу дунёга умр келиб-кетарин айт.

Манов бизнинг паҳлавонлар кўкрак кериб —
Майдон кирса, фалакни ҳам йиқарин айт.

— Мея кўрганман осмонларнинг тинигини,
Тошлар тегди, териб олдим синигини.
Бешикдаги гўдакларга тиг санчдилар,
Шунда билдим мардларининг қилигини.

— Тоғдай бўлиб турган одам — навкарбоши,
Ўлчаб кўргин Ер-осмонни босар тоши.
Элбек бахши, мақтайвергин, кам бўлмайсан,
Марднинг шундай бўладими кўзу қоши?

— Нодон шоир, бугдой дейсан тариқниям,
Кўрдим ахир, бу саройдан нариниям,
Навкарбошинг ортдан келиб пичоқ санчар,
Тўғри келса енголмайди ариниям.

— Элбек бахши, тилгинангни тийиб сўйла,
Етти эмас, юз ўлчаб бир қийиб сўйла.
Манов турган хазиначи — номдор одам,
Мол-дуёнинг қулфи шунда суйиб сўйла.

— Бахши дединг, — бахши руҳи осмондадир,
Кўлмакка жо бўлганим шу замондадир.
Номдор одам кўзларини олиб қочди,
Унинг асли ҳовли-жойи зиндондадир.

— Элбек бахши, унга эмас, менга гапир,
Сабил бўлиб қолмагандир жонинг ахир,
Мақтовини келтиравер, аҳмоқ бўлма,
Чап қўл вазир ёмон эмас — бола фақир.

— Сен нимани биласан ҳам гапдан бошқа,
Чап қўл вазир йўлни билмас чапдан бошқа.
Саройдаги аёлларнинг бари бир-бир —
Сел бўлишиб суюқлашган шул қум-тошга.

— Элбек бахши, бошинг кетар билмайсан-а,
Бу дунёни назарингга илмайсан-а,
Апа турган ўнг қўл вазир — доно одам,
Хизматларин суйиб эмас, жўшиб сана.

— Бир чўг эдим, ёв қошида кетдим ёниб,
Ўч оларим бор экан-ку қониб-қониб.
Бу донишманд подшоҳингнинг теграсида
Айланади, енг ичига пичоқ солиб.

— Элбек бахши, бўлма бунча «ширинзабон»,
Тилларингдан айланайин, ҳолинг ёмон.
Тўрда турган подшоҳимиз — ҳеч бўлмаса,
Шуни мақта — қоларсан-ку эсон-омон.

— Мени қўйгин, менга тақдир тошдир азал,
Аммо дунё тўғри сўзга очдир азал.
Шоҳинг кимдир? Қўрқоқ, хоин, хиёнаткор,
Бузуқларнинг даврасига бошдир азал.

— Мард экансан, аммо феълинг азоб тугар,
Подшоҳимиз ҳар бир сўзни дилга тугар.
Ғазабланиб лашкарига «кесгин» деса,
Элбек бахши, элиг тугар, юртинг тугар.

— Ҳақ гап учун ҳар бир ишга кўнади эл,
Тўғри сўздан кўпаяди, тўлади эл.
Дордан қўрқиб, ёлгон айтиб турганим йўқ,
Шоирлари ёлгон айтса, ўлади эл.

Ана энди, ёвнинг шоири оҳ уриб, пешонасига
муштлади.

Мен ҳам шундай айтишувларнинг ошигиман-да,
мана неча йилдирки, суриштираман, бу айтишув нима
билан тугади? Элбек бахшининг ҳоли не кечди?

Анигини билай деб, ғаним шоир элатининг дара-
гини сўраб, суриштирдим, тарихни кавлаштирдим.

Аmmo, ҳеч натижа чиқмади. Айтишувдан йиғирма, ўт-
тиз йил ўтгач, бу халқ осмонга чиққанми, ерга кир-
ганми, ишқилиб иссиқ гойиб бўлган. Шунда шўрлик
шоирнинг оҳ ургани маънисига етгандай бўлдим...

* * *

Алпомиш Қалмоққа кетадиган бўлди.

Барчининг бўйида уч ойлик гумонаси бор эди.
Барчин Алпомишнинг кетарини билиб, қимтишиб, уя-
либ, керагага суяниб, бир сўз деб турган экан:

Йўлларда кўп менинг гумоним,
Кетарсан — ичимда фигоним,
Олти ой ўтган сўнг келмасанг,
Болангга не дейин, султоним?

Сени зор кутарман дилпора,
Ҳижронда ошиқлар бечора,
Айтиб кет, султоним, фарзандинг —
Қай сўзни эшитсин илк бора?

Остингда ўйнайди Бойчибор,
Кўзимда ёшларим шашқатор.
Оталик гапингни айтиб кет,
Болангни нима деб суяй, ёр?

Болангга кўкеимни тутганда,
Гўдагим оқ сутни ютганда,
Неларни шивирлай болангга,
Жонимни оромлар титганда.

Огирдир, ёр, сениз паллалар,
Мудраса кечаси далалар.

Бешиқда тамшанган боланга,
Айтайин қанақа аллалар?

Алпомиш Барчиннинг сочини силаб, эсон-омонлик
тилаб, тасалли бериб, сўзларни авайлаб териб турган
жойи:

Қўлингга тутганда боламни,
Барчиним, ўйлагин оламни.
Аждодлар руҳини тавоб қил,
Яширма қувончу нолангни.

Оламда кўп эрур ибора,
Бир сўз бор — огриқдан иборат.
У — Ватан! Барчиним, у — Ватан!
Боламга, «Ватан» де илк бора.

Сўзлагин энг юксак тилақдан,
Бўтадай бўзлагин юракдан.
«Ватан» де... Боламнинг қонига
Оқиблар кирсин у юракдан.

Ақлинг ҳеч бўлмасин фаромуш,
Боламни қил яхши парварини.
Барчиним, боламга яна айт,
Отаси — Алпомиш!.. Алпомиш!

Елдайин, селдайин бўл ҳаёт,
Сафардан қайтмасам умрбод.
Барчиним, аллага қўшиб айт,
Элининг отидир Қўнғирот.

Ой чиқса бўлади ойдин де,
Лочиндай қанотинг ёйгин, де.
Барчиним, суйганда суйиб айт,
Тугилган тупроғинг Бойсун, де.

Хасдайн чўлларда учиб айт,
Замондан замонга кўчиб айт.
Боламнинг танига жойлансин,
Қучиб айт, қучиб айт, қучиб айт!

Бийликка бўлма де харидор,
Бийликдан баландда эл-юрт бор.
Айт, ёвни қақшатган али бўлсин,
Айт, бўлсин юртига хизматкор.

Барчиним, фарзандим шер бўлсин,
Юртига суянчиқ эр бўлсин.
Ватани дилига жой айлаб,
Бахшилар тилида шеър бўлсин.

У биродарлар, Барчин эсли хотин эди! Фарзанд кўрганида боласига нималар деган, билмайман, аммо биз томонларда бахшилар Алпомишнинг ўгли Едгор ҳақида ҳам дoston айтишади...

МАМАТРАЙИМ БАХШИНИНГ БИР ДАВРАДА АЙТГАНИ

Кўпингиз ёмонмас, яхши боласиз,
Яшайсиз дўконни она деб билиб.
Бировнинг кўзига тикка боқмайсиз,
Пойига боқасиз зимдан тикилиб.

Пойафзал — ҳаммага қисмати азал.
Уларга тақдирлар ёзилган аниқ.
Кимнингдир умридан омад қочса сал,
Этиги албатта қолар қийшайиб.

Пулдорнинг оёғи мудом ярқираб,
Бурутсиз умридан беғам нишона.

**Унга дуч келганда айёр болалар,
Гирдида бўласиз дарров парвона.**

**Бахши бобонгизни билмайсиз аммо,
Бу айёр ўйинда сизларни ютдим!
Менга беролмайсиз ҳеч қандай баҳо —
Оёқланг бўлиб дунёдан ўтдим..**

Театр

ОТЕЛЛО

Мен севаман Дездемонани,
Кипригига қўндирмайман гард.
Чорланмоқда саҳнага мени..
Ҳозир уни ўлдиришим шарт.

Тинч саодат кезар қонимда,
Муҳаббатга кўмилган борлиқ.
Рўмолча ҳам мана ёнимда,
Қилмаганман ҳеч кимга тортиқ.

Аммо залда гулдирар қарсак,
Ҳар тўлқини қалбда бир раҳна.
Хазон бўлар гуллаган юрак —
Хазонлигим кўрмоқчи саҳна.

Қарсак чалар кафти қизариб,
Ҳаяжондан сакрайди жувон.
У, билмайман, нени ахтариб,
Учта эрдан кечган батамом.

Қарсак чалар мункайган кампир,
Қарсак чалар ориқ-семизлар..
...Яго, қани, ғийбатдан гапир,
Ғазаб билан бужмайсин юзлар.

...Мен саҳнага чиқиб келаман,
Дездемона ухлайди маъсум.
Дездемона, сени севаман!
Кел, ношуд зал истаги учун —

«Қордай оппоқ, мрамардай тиниқ»
Вужудингга солайин човут.
Зал даҳшатдан тушсин силкиниб,
Зал қалқисин мисоли тобут!

Не азоб бу? Беш аср бўлди,
Бўзлаб сени бўгаман ҳар тун.
Қўрқоқларнинг ожиз рашки-ю,
Бевафолар қилмиши учун!

БРУТ

Падаримни Помпей ўлдирди.
Кўксимда ўч турса-да, музлаб,
Ватанимни суйгани учун,
Мен Помпейга қиламан хизмат.

Цезарь Ватан ўйнашинг эмас.
Цезарь, Ватан онадир фақат.
Волидани эъозламоқ фарз,
Аммо хўрлаш оғир қабоҳат.

Сени оқлаш мумкин эмас, йўқ!
Цезарь, мудҳиш гуноҳинг шулким,
Дўст-ёрларинг эл кўзига чўғ
Босишганда қараб турдинг жим.

Мен — Ҳақиқат эдим — бир четда,
Титрар эди навқирон таним.
(— Могу дунё керакмас, сенга
Хизмат қилмоқ керак, Ватаним!)

Буюк эдинг. Цезарь, сен буюк!
Мен қаршингдан чиққанимда даст,
Кутиб олдинг барибир суйиб,
Сездинг — ҳақни ўлдириб бўлмас...

Менинг эса сирли енгимда
Амрим кутар покиза ханжар.
Сен сенатнинг кўзи ўнгида,
Залга кириб келарсан, Цезарь.

Туйиб эркнинг қучоқларини,
Сокин ўтда ёнар кўзларим.
Яланғочлаб яроғларини,
Атрофнингни ўрар дўстларим.

Капитолий узра чақнайди
Қўлимдаги пўлат бу ханжар!
Мард кўзларинг мени пайқайди...
Буюк эдинг, Цезарь, нақадар! —

Ўзинг зарбга кўксинг тутдинг жим,
Ҳамда сездинг сўнг бор тўлғониб,
Ҳақиқатни енголмас ҳеч ким,
У барибир келади голиб!

ГЛАДИАТОР

Бу аёлга хуш ёқмайди қон,
Чўзганича титраган қўлин
Шивирлайди беҳушу бежон:
— Улим... ўлим... Мағлубга ўлим...

Менинг бекам эди бу аёл,
Аммо бекалиги ўзига!
«Севаман» деб боқдим бемалол
Кўзига, кўзига, кўзига!

Қамчи билан урди у мени,
Бироқ ўжар лабим тинмади.
У қаршимда бошини эгиб
Йиғлади, йиғлади, йиғлади!

Хўжайиним — семиз сенатор —
Рапшкима, йўқ, келибми гаши,
Қаҳ-қаҳ уриб кулди:—
Театр!

Жангга, хотинимнинг ўйнаши!

Мен мағлубман. Синди ҳаётим:
Ўлдирмоқлик рақибнинг бурчи...
Тушларимда мен у аёлни
Озодликдан қаттиқроқ қучдим!

Сен нимани кўрибсан, эй, Рим?—
Дабдаба-ю, жанглар, қурбонлар...
Ман-чи, анов аёл-ла сурдим
Тушларимда не-не давронлар!

Мен ўламан. Сен-чи, кетасан
Сенатга, ё қургани базм.
Сен маст-аласт ухлаб ўтасан,
Унутгансан туш кўришни, Рим.

— Улим!— аёл силкитар қўлин —
У ҳам сенинг бир қўрқоқ наслинг.
Рим, қурбоннинг кўзига қараб,
Алдамоқни қилгансан расим.

Мен ўламан. Мени кўммайсан.
Ем бўлади итларга танзим.
Сен одамни итча кўрмайсан,
Сенга нима инсонлик шаъним!

Мен ўламан. Шоиринг ўқир
Хос мажлисга гофил шеърини.
Эркакларинг ёлгон ваъз тўқир,
Хотинларинг алдар эрини...

Қандай ўлар гладиатор?—
Сўнг онимни айтмоқ ҳам бурчим...
Ўларимда мен у аёлни
Ҳаётимдан қаттиқроқ қучдим!

СУФЛЁР МОНОЛОГИ

Сен буюк актёрсан. Бесарҳад. Улкан.
Жумла жаҳонни забт этмоғинг мумкин.
Зал кулди, йиғлади маҳоратингдан,
Мен ҳам бурчагимда йиғладим, кулдим.

Кўкка ракеталар учирдинг — учди,
Кимнидир севмадинг — у топди завод.
Ҳар битта сўзингда сен зафар қучдинг,
Ҳар бир ҳаракатинг — мужассам камол.

...Мана, сахна узра бир мовий фалак,
Бир дала. Битта сен. Бир навниҳол қиз.
Унга «севаман», деб айтишинг керак,
Сўнг томоша тугар. Зал чўқади тиз.

Ёгдулар ёққанча юзу кўзингдан,
Қизинг қўлларини қалтираб тутдинг,
Ҳозир сен кечасан тамом ўзингдан...
Нима гап? Айтсанг-чи? Наҳот унутдинг?!

Одамлар қарсакка чоғлар кафтларин,
Мен борман — ўзингни тутавер эркин.
Жонсарақ такрорлар фақат лабларим:
«Севаман» десанг-чи, «севаман» дегин!

Кўзларинг иложесиз жавдирар, қатор,
Пойингда саҳнамас, чўкётган кема.
Лабим автоматдай тўхтовсиз отар:
«Севаман, севаман, севаман, сева...»

Саҳнадош артистнинг ранги оқарди,
Унинчи бор айтар: «Ғамгинсиз, эркем?»
Мен-чи сабот билан шивирлашман,
Унут бўлган онанг овози билан.

Сен жимсан. Ахир, мен кетдим-ку тўлиб,
Ахир, суюклисан, азизсан жондай...
Энди ҳайқираман мен бўрон бўлиб,
Ўзбекнинг тилида Ўзбекистондай.

«Севаман» десанг-чи, «Севаман» дегин!..
Зал ҳам жўр бўлади: «Севаман де, айт!»
Сендан сўраяпти — мен аниқ сездим —
Биттагина сўзни зал ана шу пайт.

Қандай қар бандасан! Чидай олмайман,
Кўксимни ёргудай юракнинг зарби.
«Севаман» десанг-чи...» Ҳўнграб йиғлайман.
Эгасиз мозийнинг арвоҳи каби.

Йўқ, яшаб бўлмайди бир четдан қараб...
Саҳнага отилиб чиқиб келаман.
Худди келажакдай қиламан талаб:
«Севаман» десанг-чи, ахир, «Севаман!..»

Кўзингга боқаман тўлганиб, ёниб,
Мени сескантирар бир нигоҳ — мурда.
Ишдан ҳайдалишни бўйнимга олиб,
Залга яқин келиб айтаман шунда:

— Севаман!

Чақмоқми кетар ярқираб,

Ёнгани чиқурман унинг йўлига.
Сен ҳамон турибсан титраб, қалтираб,
Мен туғдай қалқийман халқнинг қўлида.

Халқим! Хижолатдан ловиллар юзим,
Мен бир хизматкорман сенинг қошингда
Бу нима қилганинг — юраман ўзим,
Ўзим кўтараман сени бошимга.

БАЛЛАДА

Кўкеим бийдай саҳро,
Бўм-бўш шаҳар аро
Юнқагина қоронгилик тўкилиб аста,
Чироқларнинг нури шоён порлаганида,
Эндигина музлаётган қорларни босиб,
Театрга танҳо ўзим ғамгин жўнадим.

Ҳар нарсани истамасдим, фақат севаман,
Тўлиб-тошган севгисига ололмай жавоб,
Кўзёш тўкиб, яраланган ваҳший йўлбарседек
Саҳна узра чарх урганда шўрлик Медея,
Ҳамдard йинги томоғимда туриб кўндаланг?
Қафасини ногоҳ сезиб қолган қуш каби
Кўкрагимда юрагимнинг потирлашини.

Ҳар нарсани истамасдим...
Девона тақдир,
Куйганингми, суйганингми — нима қилганинг?
Қизил, яшил нурлар аро тонгдай оқариб,
Оқ кўйлақда оққуш каби ўтди бир малак...

Бирдан (яна «бирдан» дейман, мени кечиринг,
Туйгуларнинг энг буюги туғилгай ногоҳ,
Ўлчаб-кесиб ўтирмаққа фурсат топилмас)...

Хуллас, бирдан оёқлари ердан узилди,
Ўтли юлдуз тафтларидан қизарди юзим.
Сенмисан бу, кимлардир «севдим» деганда,
Ўртамизда соя солган дилдаги гашлик;
Ўзим билан ўзим ночор қолганда танҳо,
Изгиришли кечаларда музлаган юрак,
Эриб-юмшаб, борлигини айлаганда фош,
Кўз олдимда ғира-шира кўринган хаёл!

Кечира қол,
Бахтиқаро Медея, кечир!
Бошқа сафар йиғлайдурман сенга қўшилиб,
Аmmo ҳозир мен шунчалар бахтиёрманки,
Агар сенга қувончимни тушунтиролсам,
Ўлаётган ишқ азасин бир дам унутиб,
Лабларингда ханда ўйнаб қолса ажабмас.
Ана, қара, фарёд чексанг, лабингни тишлаб,
Ўриндиқнинг суянчиғин тутганча маҳкам,
Кўз ёшини артмоқни ҳам унутиб қўйиб,
Ўлтирибди эртақкинам, менинг маликам!
Ҳозир шундай даст турсаму ёнига бориб,
Кўзларига термулсаму дарёдай оқсам.
Чўчиб тушиб сўнг жилмайиб, сўнг ҳайрон қолиб,
Ишонинг, у «сиз ўшамми?» деб қолар тайин.

Бироқ... Парда!
Чироқ ёнар... Гулдурак қарсак...
У саҳнага гуллар отиб ўқийди таҳсин.
У ҳаммадан Медеяни кўпроқ олқишлар,
У ҳаммадан кейин чиқар кўчага ёлғиз.
У кетади...

Кулмаиғизлар менинг ҳолимдан!
Еримиз-ку кичик нарса, мўъжазгина шар.
Галактика аталмиш бу юлдузга тўла
Коинокдан нарида ҳам бўлса диёри
Мен барибир, у гўзални топиб бораман,
«Мен ўшаман» деган бир жуфт сўзни айтгани.

Бу жой театрмас. Бу жой ишхона,
Аmmo фожеага мос эрур таъби.
Соат ўн. Эшикдан кирар замона,
Уни қарши олар Ҳамлет асабий.

Лаблари пичирлар — ичмоқда қасам,
«Прима» бурқсийди бармоқларида.
Клавдий ўтади ёнидан бардам,
У мағрур шоҳликнинг сиртмоқларида.

«Чекиш мумкин эмас» — деворда эълон,
Қайдадир телефон жаранглай бошлар.
Кафтни манглайига босиб, бекалом —
Гўзал Офелия кўзини ёшлар.

— «Пенсия керакмас! Сўзимдан қайтдим,
Қизларда тартиб йўқ. Урнимга қолдир!» —
Кимгадир газабнок сўзларни айтиб,
Лифтдан чиқиб келар оқсоч қирол Лир.

Қарсақлар янграйди.. Генерал қайтар!
Теграсида содиқ мулозимлари,
Мусобақадамас, ютгандай жангда,
Виқор-ла келади байроқ кўтариб.

Дездемона уни табриклар босиқ, —
Ғолиб генералга олий тортиқ шу.
Яго югуради қучоғин ёзиб,
Ҳозир рўмолчани топиб олди у.

Бу жой театрмас. Бу жой ишхона,
Бунда шоҳ асарлар қайта ёзилар.
Ёзилар бир рақам, ё сўз баҳона,
Қоғозмас, қалбларга абад босилар.

**Ишхона — тўрт қават бетон иморат —
Эльснор қалъаси билан эгиздир.
Соат ўн бир ярим... Ғамгин аланглаб,
Кечикиб келмоқда ишга Шекспир..**

Қанотга айланди юрак

* * *

Сен йўқ эдинг. Бесарҳад фазо,
Олти қитъа, тўрт баҳри улкан
Ўртасида яшадим танҳо
Муштдай мўъжаз юрагим билан.

Ҳаяжону завқдан бегона,
Тинч дарёдай жим оқди умрим.
У пайт эдинг сен бир афсона,
У пайт ҳали йўқ эдинг, қумрим.

Ваҳимали, чеки йўқ олам,
Бағрида ҳар шарпадан чўчиб
Яшадим мен — энг митти одам,
Гоҳ милтираб, гоҳида ўчиб.

Сўнг сен келдинг севиб, ўртаниб,
Паноҳимга, меҳримга муштоқ.
Енингдаман, қўрқма, севлигим,
Мен нақадар қудратлиман, боқ!

Сехргарман, кўк шевасида
Юлдузлар-ла сўйлай оламан.
Маст эрурман ишқ кемасида,
Туфонлар-ла ўйнай оламан.

Мен сахийман — ким истаса бахт
Кўксин нурга тўлдирадурман.
Ойни кўкдан узиб олиб даст
Пешонангга қўндирадурман.

...Гулим, совуқ боқма, қўрқаман,
Қўрқаман боз бўлади пайдо —
Олти қитъа, тўрт баҳри улкан,
Хувиллаган даҳшатли фазо...

* * *

Кафечалар, ночор кулгулар,
Трамвайлар шовқини аро —
Ваъда этиб менга ёғдулар,
Юрагимда сен бўлдинг пайдо.

Портлай деди ногаҳон кўксим,
Кўзларимга урилди қуёш.
Сен недандир огриниб, ўксиб,
Ултирардинг кўтаролмай бош.

Сезмас эдинг қўлингдан китоб,
Тушганини ерга сирганиб.
Қиёфангда тансиқ, бехитоб
Танҳо чирой турарди ёниб.

Қўлларингни ушлагим келди,
Дедим: қайтди умрим баҳори.
Томирда қон югурди, елди,
Боқсам: теграм сўнгсиз зангори.

Шундан буён қаршимда олам
Чарх уради гуллаб, кўкариб.
...Қани ҳар кун қўлингга берсам
Китобингни ердан кўтариб.

МУҲАББАТНИНГ ТАБИАТИ

Тунлар оромидан ачинмай кечдим,
Кўнглимни сен билан қилдим мунаввар.
Сонсиз чигалликка урилдим, ечдим,
Англадим: сен менга қисмат муқаррар.

Ўзимни минг марта қатл айладим,
Минг марта ўзимга ҳады этдим жон.
Совуқ бир тош эдим, қўшиқ бошладим.
Айт, яна нимани айлайин қурбон?

Гулларга бурканган баданин очиб,
Кўзимга термулар бир малак — Ҳаёт!
Унинг оғушидан мен кетдим қочиб,
Сен — гўзал шеъримни айлагани ёд.

Мени хароб этди бетўхтов ғулу,
Чорасиз ҳижроннинг гапига кўндим.
Олис-олислардан учиб келдию
Қўлларинг оҳиста кифтимга қўнди...

* * *

Сир кўп олам қаърида,
Мўъжизага кон олам,
Бу ҳаётнинг бағрида
Мўъжизадирман мен ҳам...
Қайтмайдирман ортимга,
Бир отилган ўқдирман.
Бу кун борман оламда,
Эрта бўлса йўқдирман.
Қани, мени севақол,
Қучоқла, ширин сўз айт,
Мен меҳрга бирам зор —

Ташна эрурман шу пайт.
Мўъжизалар изламоқ.
Тегди сенинг жонингга.
Қаёққа қараяпсан,
Мен — мўъжиза ёнингда.
Умид, илтижо билан
Сенга чўзилган қўлим.
Ахир, қара мен томон
Кўзин олайтар ўлим.
Ана, учиб ўтди ўқ,
Қайдадир тўкилди қон.
Уша ўқ кимгадирмас,
Менга тегса не гумон?
Агар тасодиф бўлиб
Анов шофёрнинг қўли
Озгина қалтираса,
Оламда йўқман, гулим..
Мен бир шухратсиз шоир,
Лаҳзада бўлгум унут,
Қани, мени севақол,
Қучоқла бағрингга ют!
Сир кўп олам қаърида,
Мўъжизага кон олам,
Сен билмайсан... Билмайсан,
Мўъжизадирман мен ҳам!

* * *

Умримни бир олис ишққа алмашдим,
Қочдим ҳушёрликдан, тушга алмашдим.
Беқанот, қалбимни қушга алмашдим —
Сизсиз ўтган умрим бекор, ёрижон!
Не бахтким, юрагим бемор, ёрижон!
Ул кўзда қай куни порлади зиё,
Дунёдан кечгулик топдим бир дунё.

Бу дунё нимадур? Бу дунё — рўё —
Фақат пок ишқингиз ҳақдир, ёрижон,
Қалбимга энг юксак тахтдир, ёрижон.
Гарчи ўртамизда согинчу ҳижрон,
Гарчи висол йўли вайрондир, вайрон,
Аммо азобингиз кўксимда ҳар он —
Муқаддас оловдай қолди, ёрижон,
Шукурким, сиз билан ёндим, ёрижон,
Яшардим ўзимга муз каби боқиб,
Ишқ келди, жўнадим, дарёдай оқиб,
Менга ҳабиб бўлди ҳатто шум рақиб —
Кўриб — тўлқин-тўлқин қоним, ёрижон,
Сиз менинг жонимсиз, жоним, ёрижон.
Ҳеч қачон демасман бошни йўқотдим,
Эридим, вужуддан тошни йўқотдим.
Ишларни йўқотдим — ёшни йўқотдим,
Мендан айро тушди ёлгон, ёрижон.
Шунданми тилларим равон, ёрижон.
Подон дер «Сен борни йўққа алмашдинг,
Қуёшни бир ғариб чўққа алмашдинг...»
Куламан: «Халқобни кўкка алмашдим...»
Энди юрар йўлим фалак, ёрижон,
Қанотга айланди юрак, ёрижон!
Қанотга айланди юрак, ёрижон!

* * *

Деразадан боқар соҳибжамол ой,
Нигоҳлари тўла қарашма, чирой.
Кечиргин, бўлибман ойга маҳлиё,
Ишон, энди унга қилмайман парво.

Ойнинг сочларини майли, ўрмайман,
Мен сени ойларга бермайман.

Сулув келинчакдек безанмиш баҳор,
Далалар ҳам гулзор, боғлар ҳам гулзор.
Гулларга боққандим, кулиб, очилиб,
Ешларинг кетдилар нурдай сочилиб.
Баҳор гулларини майли, термайман,
Мен сени гулларга бермайман.

Шеър чорлар, бир лаҳза асир бўламан,
Ёнаман, куяман, тошиб-тўламан.
Сен-чи, унут бўлиб ғариб бурчакда,
Турибсан.. Ғам тоши чўкар юракка...

Илҳом билан, майли, суҳбат қурмайман,
Мен сени ҳеч кимга бермайман...

Қанча ширин дамдан кечмоғим мумкин,
Фақат сен ўйнагин, қувонгин, кулгин,
Сен менинг тақдирим, охир — азалим,
Сен менинг баҳорим, ойим, ғазалим.
Қалбимсан! Мен қалбсиз сира юрмайман,
Қалбимни ҳеч кимга бермайман!..
Мен сени шеърга ҳам бермайман...

* * *

Азизим, деворда чиқиллар соат,
Куну тунни бўлдик йигирма тўртга.
Соат буйруғига қилиб итоат,
Ўзимни ташлайман тафти йўқ ўтга.
Саҳар — одамлардан югуриб, ўзиб,
Ишхонага қадар қўяман пойга.
Кундуз — ўлтираман сочларим тўзиб,
Ўзим столда-ю, хаёлим ойда.
Кундуз — латифалар айтаман йиглаб,
Қалам қитирлатиб сураман хаёл.
Ўйлайман: кимдандир сафсата тинглаб,

Мени унутмоқда мен севган аёл.
Оқшом — хиёбонда шеър кезади маст,
Оқшом мени кўриб силкитасан қўл.
— Дўстгинам, музладим, эритгин бирпас...
Дўстгинам, ўлгунча ёнгинамда бўл!
Бесабр панжалар бир-бирин излар,
Кўзларинг ўқийди вафодан дoston.
Оқарар, бўзарар, ловулар юзлар,
Фалак замин бўлар, ер бўлар осмон...
— Азизим, ярим тун. Музладим, қотдим,
Оловдан бермагин бефойда дарслар.
Мен қалбим оловин мангу йўқотдим,
Теграмда қуллар, ё мансабпарастлар.
Хайр, кўришгунча, хайр дилбандим.
Елгиз сўзлагайсан севгингни ойга.
Ухламогим керак... Вужудим маним —
Тонгда кўчаларда қилгуси пойга...

* * *

Рашк, гийбатнинг тўлқинларида
Кема мисол чайқалди хонам.
Энди бизлар ҳеч учрашмаймиз...
Хайр!
Тонг отади,
Сен йўқ.
Кун ботади,
Сен йўқ.
Столимда сен ёзган хатлар,
Девордаги суратдан ҳам сен
Меҳр билан боқиб турибсан.
Деразадан кўринган осмон
Парчасига шодмон боқардик,
Юлдузлар-ла кулганида ҳам,
Ол шафаққа тўлганида ҳам.
Хонам, ўзим, бу улкан олам
Сендан қолган ғамгин хотира.

Тонг отади,
Сен йўқ.
Кун ботади,
Сен йўқ.
Узоқларда бепоён йўлда.
Йиглаб кетиб бормоқдасан сен,
Оёқларинг тагидаги ер
Тўлқин отар монанди денгиз.
Оқ чорлоғим, учиб чарчадинг —
Йиқиласан дақиқадан сўнг,
Йиқиласан, тўлқинлар ютар...
Тонг отади,
Сен йўқ.
Кун ботади,
Сен йўқ.
Чиқиб бўлмайди.
Энди мендан кетди ихтиёр!
Юрагимни қўйиб кафтимга
Шивирлайман бесабр, такрор:
Қибланамом, йўл кўрсат менга!

ШУБҲА

Йўқ, бу шеър шубҳа ҳақида эмас!
Аслида шубҳа деган нарса йўқ,
Ярадор ишончлар бор,
Мажруҳ ишончлар бор...
Мен сенинг лабларингдан
Ўпмоқдан қўрқмайман,
Аммо қўрқаманки, бу лаблардан ўзгалар
Ўпмаганмикин, деб.
Сен мен учун кўнгил эрмаги эмас,
Сен менинг фожеам, сен менинг бахтим,
Сен менинг қоғозга тушмаган шеърим,

Талпиниб яшайман шу гўзал шеърга.
Уйлагин, жонгинам, менинг нима бора,
Нима менга азиз шеърим ва сендан?
Аслида шеър-ку, бу қўлларимдадир:
Шу юрак бераркан томиримга қон,
Хиёнат қилмасман шеърим ҳеч қачон!
Аммо сен бошқача... Сендан қўрқаман...
Онани ато этмиш сенга бир ҳусн,
Эҳ, кимлар йўлингга қўймаслар тузоқ!
Сен кулиб, қувониб бир кимса билан
Қуюқ суҳбат қилсанг кўчаю кўйда,
Ялиниб-ёлвораман йўқ худоларга:
— Худоё, шу йигит бўлсин бепарво,
Сен ҳам хайрлашгин тезроқ, жонгинам...
Аммо бекор кетур тиловатларим!
Сен кулаверасан, у-чи, гапирар,
Бу шайтон бўлмаса бунчалар гапдон!
Юрагимда бўлса қонларга ботиб
Тўлганур, игранур ярадор ишонч.
Йўқ, бу шеър шубҳа ҳақида эмас,
Шубҳа ожиз туйғу, арзимас тўфон..

Тушун, Ер шарида осилиб турибман!
Шеърни маҳкам тутиб бир қўлим билан,
Бирин билан сени маҳкам қучоқлаб,
Аммо бугун қалба ярадор ишонч,
Ситилиб кетяпсан қўлларимдан сен.
Сенсиз ҳам яшамоқ балки мумкиндир...
Шеъримга ҳассадек суяниб олиб,
Сени тафтинг қолган қўлларим билан
Бўшлиқларни кўр каби пайпаслаб, силаб..

Тушун, Ер шарида осилиб турибман!
Қанча ёпишмайин ҳаётга, шеърга,
Сен мени ташлама, қучоғимда тур,
Ҳаётнинг бўйнига чирмашиб кетсин,

Иккала қўлим ҳам чирмовуқ мисол!
Йўқ, бу шеър шубҳа ҳақида эмас...
Яхшиси келақол, мени севақол,
Севгингни қолдирмай заррасигача,
Қувончи, ишончи, ҳайрати билан
Менга топширақол, менга берақол,
Тушун, Ер шарида осилиб турибман...

АЛАМЛИ ҚЎШИҚ

Ўзгани севсанг, севгин,
Мен ҳам сенга зормасман!
Кел ёнимга, кела қол деб
Чорласанг ҳам бормасман!

Ўзи сени нега севдим?
Бунча бўлмасам ожиз.
Гўзалмассан, сен шунчаки
Найранг-макри кўпроқ қиз.

Ростин айтсам арзимайсан,
На шеърим, на севгимга.
Мен баландман! Қўлинг етмас!
Кетавергин тенгинг-ла...

Нима дединг! Асло, ҳеч ҳам
Кўзимдаги ёш эмас.
Ёш бўлса ҳам сенинг учун
Тўкмаянман...
Бўлди... Бас...

Кетгин энди. Севмайман-ку,
Мени қолдиргин ёлғиз!
Тугаяпти сабрим... Тагин —
Оёгингга чўкмай тиз...

ГРАФИКА

Кўзинг қаро сенинг, қошларинг қаро,
Юзларинг оқ сенинг, кулишларинг оқ.
Қўлингдаги таъна тошларинг қаро,
Менга ғамгин боқиб туришларинг оқ.

Унутишинг — қаро, ҳижронинг қаро,
Соғинчинг оппоқдир, хатларинг — оппоқ.
Қародир юрганинг ўч-меҳр аро,
Менга ташлаб кетган дардларинг — оппоқ.

Шомми, ё саҳарми — вақтимдир қаро,
Сен деб тўкаётган ёшларим оппоқ.
Сенинг ҳам, менинг ҳам бахтимдир қаро,
Ўттиз тўрт ёшингда сочларинг оппоқ.

Ишон, юрак оқдир, қародир тақдир,
Оқ-қора бўёқлар бизнинг боғларда...
Мен миллион бўёқни билардим, ахир,
Иккимиз бахтиёр бўлган чоғларда.

СЎНГГИ УЧРАШУВ

Аввал ҳайрон қолдинг, қувондинг, кулдинг,
Жим қотдинг. Кўзингга ёш олдинг бирдан.
Сўнг бегонадай менга термулдинг,
Йиғи нуқси урган нигоҳинг билан.

Хавотир ичинда дединг: «Мен кетдим...»
Тўхтадинг. Хўрсиндинг. Жўнадинг шитоб.
Кузги чорбоғ аро йўқолдинг, йитдинг,
Атлас либосларга беланган сароб.

Аввал ҳайрон қолдим. Бепарво кулдим.
Жим қотдим. Гўдакдай йиғладим бирдан.
Сўнгра бегонадай кўкка термулдим,
Мен ҳануз фалакка бегонадайман...

Ташқарига чиқаман. Синар қатқалоқ.
Самовот зулматгоҳ. Ёгмоқда заҳар.
«Эрта кўришгунча, хайр», дейман, бироқ,
Биламан кўриш йўқ мангуга қадар.

Сирин бой бермоқлик — ожизнинг иши,
Овозим титрамас, туришим ўктам.
Қуламан. Негадир мақтайман қишини,
Йиғлаш кераклигин сезиб турсам ҳам.

Мунгайган елкангда рўмолинг опшоқ,
Хайрият, кўзингни кеча япирди.
Елғизим, аёзда қолянсан, бироқ,
Баҳорли йилларга сени топширдим.

Сенинг гуноҳинг йўқ. Сен бир фаришта,
Бир қошиқ қонимдан — гуноҳимдан кеч.
«Эрта кўришгунча, хайр» дейишга
Ўзингни мажбур қил. «Тўхта», дема ҳеч.

Қайдандир адашган бир тўлқин шамол,
Манглайда сочингни юборар сочиб.
Кетсам — бир тўғри йўл топишим маҳол,
Қайтсам — ҳамма йўлнинг эпини очқ.

Ширин ўй оғудир айрилиқ они,
Танни бурдалайди бир ўксик алам,
«Эрта кўришгунча хайр...» дейсан, жоним,
Йиғлайсан силкитган қўллариң билан.

УН ЙИЛДАН КЕЙИНГИ ... ГА ХАТ

Эринг газабланди, сен-чи, йиғладинг,
Ҳамма нарса бўлди охири аён.
Таъналарни йиғлаб маънос тингладинг,
Йиғлаб юрагингни айладинг баён.

Сен дединг: «Мен сизни ҳеч севмаганман,
Нетайки, тақдирга бўлдим ўйинчоқ».
Қўлларин мушт қилиб, хўрсиниб дам-бадам,
Эринг сигаретни тутатди узоқ.

У деди: «Биламан, сенга ҳам қийин,
Аммо, бўлмайди-ку бундай яшамоқ.
Кетсанг, кета қолгин... Яхшилаб кийин,
Шамоллаб қолмагин, қор ёғмоқда, боқ!..»

Номаълум бир йўлга сени кузатиб,
«Қарс» этиб ёпилди қадрдон эшик.
«Қаёққа бораман?..» рамларга ботиб,
Узоқ туриб қолдинг остонада тик.

Севгилим! Уйланма, кел, интизорман,
Келгин, руссанг билан тўлган уйимга.
Ҳали ҳам севгингга содиқман, ёрман,
Шодлик бўлиб қўшил. рамгин куйимга.

Сен, жоним, хонамда бўлганда пайдо,
Совуқдан қизарган юзларинг яшнаб,
Ростдан ҳам сенми деб, хаёлим, деб ё,
Ишонмай қўлингни кўрурман ушлаб.

Қўрқмагин, саволлар бермасман эркам,
Хафа ҳам қилмасман таъналар айтиб.
Гўё ҳозиргина чиқиб уйимдан
Келгандайсан кўча сайридан қайтиб.

Аммо, сен келмассан, қувончли шеърим,
Ҳамон турибдирсан остонада тик.
Кутасан: «Қайтгин», деб айтади эринг,
Яна очилади ёпилган эшик.

Уша — мени ҳеч ким соғинмаган шом
Авто бекатида ҳайрона турдим.
Бошимни кўтариб боқдим бир замон,
Қаршимда бир йигит, бир қизни кўрдим,

Йигитнинг пальтоси... Йўқ, ёдимда йўқ...
Аниқ, кўм-кўк эди қизнинг пальтоси.
Белларини қучган белбоғи ҳам кўк,
Ҳатто кўм-кўк эди тўртта тугмаси...

Йигитнинг кўзлари... Эслай олмайман..
Ошкор жаранглатиб пинҳон ўйини,
Қизнинг кўзларида ёқарди гулхан,
Эркалик ва ишқнинг маъсум қуюни...

Йигитнинг юзида билмайман, нима..
Аmmo қизнинг юзи қаршимда аён:
Уни кўмган эди гулгун шафаққа
Муҳаббат — энг мовий покиза осмон...

Қор бўлса ёғарди, қизнинг бошидан
Кумуш тангаларни аямай сочиб,
Шамол титар эди, кўзи, қошига
Манглайига тушган бир тутам сочи.

Йигит... Йигит билан қанча ишим бор!
Аmmo қиз йигитни шундай суярди —
Ки, гоҳ термуларди ҳазин, беозор.
Гоҳ қўлларин маҳкам ушлаб қўярди.

Тошкентдай шаҳарда, балки дунёда,
Ягона — ҳаммадан гўзал эди қиз,
Чиқмаса ҳам телба орзум рўёбга,
Бўзлаб қаршисига чўкким келди тиз!

Йигит.. Аммо нега сени ўйлайман,
Ҳозир ҳам ҳавасдан музлайди эгим...
Мен қорли бекатда вайрон турган шом,
Сен менадан, ҳаммадан бахтиёр эдинг.

* * *

Сен дединг: «Куз келди. Қарагин, хазон...»
Мен бўлса уқтирдим: «Бу — қотган зиё.
Тунда ҳам нур ичра аерамоқчи жон,
Сезиб қаҳратоннинг шарпасин дунё».

Сен дединг: «Бечора, қарагин, ёмғир...»
Мен кулдим: «У — менинг суюкли ошнам.
Тунги суҳбатларда босиғу огир.
Кундузги сайрларда бебаҳо ҳамдам».

Сен дединг: «Қарагин, чорбоғда туман,
Наҳот туман билан қоласан танҳо?!
Елғизларнинг иши қуламоқ тубан,
Совуқда дилдираб тептирамоқ ё...»

Мен кулдим: «Туманмас, танидим, булут.
Ахир, мен самонинг ерга энчиси.
Бу — унинг қаршимда бахт каби дўниб,
Илҳом келмоқда, деб турган элчиси.»

Туманли боғларга термулиб, бирдан,
Йигладинг: «Худойим, куз келди, хазон...»
Бир сўз бор баҳорни қайтарадиган,
Сенга айтолмайман уни ҳеч қачон...»

* * *

Бизни чалкаштирди соат миллари,
Соатинг тўхтади ўн йил муқаддам.
Ун марта айланди менинг йилларим,
Сен ўн йил кечикиб келдинг, Муҳаррам.

Ҳаво қуюқ эди. Кеча бежон, кенг...
Ҳеч умид йўқ эди ойдин рўзимдан.
Вақтга (ўн йил аввал) келолмадим тенг,
Вақт учди ажратиб мени ўзимдан.

Бир сўзим бор эди — у сўз тўзиди,
Бир ўйим бор эди — қуриди у ўй.
Сен келдинг эритиб йиллар музини,
Қаршимда бир олам турар баҳоррўй.

Бесабр боқурсан, нотинч боқурсан,
Уйқу бермагайсан шеърлар ёздириб.
Бормасам оламини ўтда ёқурсан,
Кўзларинг қалбимга кирар бостириб.

Тоқат қил. Шоширма. Мен бораиман.
(Пойимдан нур каби оқа бошлар Ер).
Кетмагин. Мен сендан ўн йил нариман.
Ўн йилдан ўтишга ўн дақиқа бер...

* * *

Бекор. Елгон. Ботмаган.
Муҳаббатнинг қуёши.
Тун келди деб додлаган,
Бевафолар кўзёши.

Мен бораман. Бу жоним,
Сеникидир... Ҳксима.
Тунда қўрқма. Оқ тонгнинг
Бир парчаси кўксимда...

* * *

Елғизлик ортимдан ҳувиллаб қувди,
Токи йиқилгунча югурдим бетин...
Бир аёл туфлимнинг лойини ювди —
Унга севаман деб айтмаган эдим.

Қисмат масхаралаб бизни отганди,
Танҳолик кечасин тор қучоғига.
Билмадим, қай маҳал аёл уйғонди,
Туфли ювмоқликнинг иштиёқида.

Асли масхаралаш қисмат матлаби,
Аммо ҳайрат ичра гангиди хиёл:
Қувониб (масалан, гул терган каби),
Туфли ювар экан тунда бир аёл.

Менга кўзи тушиб аёл қизарди,
Уялди — қўллари тушди шалвираб.
Энди у қаршимда йинглаб турарди,
Емгир қўйнидаги баргдай қалтираб.

Қўймогим шарт эди бир жасур қалам,—
Қулаб танҳоликнинг ғариб аршидан.
Чўчидим мен — меҳр кўрмаган одам —
Севги туфли ювиб чиқса қаршимдан.

Кетдим... Емғирдайин ўтдиму кетдим,
Минг аср танҳолик кечди бошимдан.
Минг аср оралаб қайтадан етдим,
Уша ёлғиз қолган аёл қошига.

У менга бахт берди осмондай улкан,
Мен-чи?.. Мен қоврилдим бахтнинг доғида...
Бедорману нечун уйғонолмайман
Туфли ювмоқликнинг иштиёқида.

* * *

Сен ҳали ёшлигинг билан оввора...
Мен кўзни юмдимми, келади босиб
Ҳам шонли, ҳам бешаън, ҳамда бечора
Хотира юкининг оғир карвони.

Сен ҳали сўйлайсан ҳаммага бийрон...
Мен эрсам, почорлик ичида тўзиб,
Ёлгон куйлаганман қачондир, бир он —
Сўнг узиб ташладим тилимни ўзим.

Ҳали тушларингда учасан юксак...
Мен қанча қанотдай қоқмай қўлимни,
Йўқолган осмондан топмасман дарак,
Кўраман туманлаб кетган йўлимни.

Дўсту душманларинг сенга-ку аниқ...
Мен-чи, оломонга тикиламан жим,
Билмасман ағёру ёримни таниб,
Менга ҳам дўстим деб боқмагай ҳеч ким.

Сен ҳали ҳар лаҳза кулишга тайёр...
Менинг кўзларимда музлаган оғриқ,
Эриса — бир мавжи ўзбаки диёр,
Оқса — бир соҳили виждонга боғлиқ.

...Росту ёлгон аро тентираб юриб,
Кувондим, йиғладим, жунжикдим, қотдим...
Сенинг кўзларингга термулиб туриб,
Ўзимни фош қилиш бахтини топдим.

* * *

Хазон ҳиди анқир. Ёмғир. Куз. Оқшом.
Эшик чертилмасдан очилар ногоҳ.
Сен кириб келасан беруҳ, бекалом,
Келгуси гамданми этгани огоҳ.

Сенинг ҳасратингни биламан ёддан,
Мен абжир эмасман, мен бир ношуд эр.

Шундай марҳаматли, сахий ҳаётдан
Ажратиб олганим сену яна шеър.

Сен маъюс ўлтириб китоб ўқийсан,
Уй ичра кезади ғусса қуюни.
Бурчакда жимгина тортар изтироб
Йиртилган шеърларнинг мажруҳ уюми.

Севгилим, очсанг-чи деразаларни,
Очгин, хонамизни тўлдирсин олам.
Мен суйиб силайман олам бошини
Сендан олиб қочган нигоҳим билан.

I БАЛЛАДА

Бир тарафда сахро — безабон,
Бир тараф тоғ — қушлар ўтолмас.
Бир тарафда музтўлқин уммон,
Бир тарафда олов ёнар маст.
Оёқ босгин — ер йўқ пойингда,
Учай десанг осмонлар тошдир.
Елғизлик — шу дўзах ичида
Қолиб кетган бир гариб бошдир.

Шундай гариб кечдим кўйингда,
Соғинчингни шеърга кўчирдим.
Узун хатлар битиб ўйингда
Ғоз бўйнига боғлаб учирдим.
Баҳор келди чалиб шаън созлар,
Ғозлар ўтар. Чорлагин шодон,
Минг йилларки, бесавод ғозлар,
Адресингни тополмай сарсон.

II БАЛЛАДА

«Мени тинч қўй! Бор, қабрга бор,
Деразадан боқмагин, арвоҳ.
Йўқлик қўйиб юбормас зинҳор,
Энди қайтиб келолмайсан, оҳ...»

Куйма! Мени севар бу одам,
Тун умримга тоиглар тўшайди.
Рости, унга дил бердим мен ҳам,
Чунки сенга жуда ўхшайди,
Қара, сенга жуда ўхшайди...»

Аёл аста пардани тортар,
Каравотда ухлар бир одам.
Арвоҳ тунга ўзини отар,
Ва чирқиллай бошлайди бирдан...

Юзга босиб барги хазонни,
Ўкириб-ўкириб йиглайди, ёҳу!..
Гулдирайди битта каломни:
«Ахир, менга ўхшамайди-ку...
Ахир менга ўхшамайди-ку...»

* * *

Ёмғир.

Бекат.

Эркакнинг эғнида ёмғирпўш.

Аёлнинг кўйлаги баданига ёпишган.

(Олтмишинчи автобус тўхтаб ўтади).

«Совуқ қотди,— ўйлайди эркак,—
Ёмғирпўшни елкасига ташласам
Хафа бўлмасмикин?»

(Олтмишинчи автобус тўхтаб ўтади).

«Чиройли экап,— ўйлайди эркак,—
Еши ҳам ўттиздан опмаган.
Қани эди, шундай хотиним бўлса...»

(Олтмишинчи автобус тўхтаб ўтади).

«Балки у тақдиримдир,— ўйлайди эркак,—
Аммо ёмғирпўшни

елкасига ташласам,

Отиб юбормасмикан?

Бари бир аёл-да...

чиройли бўлса ҳам...»

(Олтмишинчи автобус олиб кетади аёлни).

Уф тортади эркак.

(Уйида ивиган кийимларини

яна ўзи

хўрсиниб ечади аёл).

* * *

Олис юртнинг бегона иси
Соҳилларни кўмди цогаҳон.
Тунд бўлса ҳам денгизнинг юзи
Кема қайтди сафардан омон.

Пристанда тизилиб турар,
Эрларида ўй-хаёллари,
Одессанинг бахтли, мўътабар,
Гуноҳкор ва пок аёллари.

Асли касби бўлса ҳам фироқ
Чидолмади кекса капитан,
Хотинини тўлқиндай опноқ
Сочларига кўмилди бирдан.

Али қоматли денгизчи шодмон
Кўришди-да довдираб, ёниб,
Жўнаб кетди уйига томон,
Хотинини кўтариб олиб.

Ҳамма кетди... Бир матрос фақат,
Олис юртнинг бегона исин,
Тарк этгиси келмасдан карахт,
Узоқларга тикарди кўзин.

У ҳам кетди... Хаёллар суриб,
Куйлаганча матрос қўшигин,
Кўчаларда тегираб юриб,
Майхонанинг очди эшигин...

Мудраб ётган мастона шаҳарча
Уша кеча уйгонди чўчиб.
Бир ҳасратли, гамгин ашула
Кўчаларда юрарди учиб.

Сармаст бўлиб куйларди кимдир —
Тун ярмидан ошган вақтида —
Денгизлардан нарида қолган
Энг чиройли бир қиз ҳақида...

ЮРАК

Кўксимда бир қуш бор — учади тинмай,
Юксак-юксакларда учар — кўрар туш..
Учади ярадор бўлганин билмай,
Учиб кетаётиб ўлади бу қуш...

* * *

Шоирлар эрта тугиладилар,
Баҳорнинг тўнғичи — бойчечакдай.

**Шоирлар армон билан ўладилар,
Баҳорнинг тўнғичи — бойчечакдай.**

**Бойчечак болаларнинг дилларида қолади.
Тўрт девор ичида сиқилган болалар
Деразадан қорга умидвор боқишар...**

**Шоирлар болаларнинг дилларида қолади.
Шоирларга армон бўлган йўллардан
Жўнаб кетишади исёнкор болалар..**

Шоирлар армондан туғиладилар.

МУНДАРИЖА

«Бир қишлоқда яшайди»*	3
----------------------------------	---

Параллель чизиқлар

«Мени севинг...»*	4
Лўли қиз қўшиғи	5
Шеърят*	6
Баёнот	7
Туш*	7
Чумоли ҳақида нутқ	9
Бешафқат баллада*	10
Маяковский билан суҳбат	10
Осмонга ҳам отгум тош*	14
«Бу ерга келтирди...»*	14
Бир дарахтнинг сўнги қўшиғи*	15
Сиқилиб кетасан	15
Параллель чизиқлар	16

Ҳақиқатнинг қўллари

Йигирманчи йиллар балладаси	19
75-йил алласи	22

«Аскар ўлди»	23
«Командирман...»	24
«Доктор тўғриси айтди...»*	26
Подполковник Фатеев	27
Эллигинчи йиллар балладаси*	28
Урушдан ўттиз етти йил кейин ёзилган марсия*	30
«Сенингча осонми»*	32
Катта лейтенант У. Азимовнинг аскарларига сабоғи	33

ТУШЛАРИНГИЗГА КИРАДИГАН КЎЗЛАР

Мўмин Мирзонинг сўнги қўшиғи	35
Абдулла Қодирий	39
Усмоён Носирнинг сўнги туши	39
Ойбекнинг сўнги шеъри	40
Сўз — Мақсуд Шайхзодага*	40
«У кулиб келади...»*	41
«Гўё ҳануз тирикдай...»*	42
Че Гевара*	44
«Инсонни тушуниш керак...»	45
Шоирга*	47

РУҲИМ ВАЗИЯТЛАРИ

Қишқи эртақ*	48
«Чавандоз улоқдан қайтди...»	49
Безовта тун	50
Энг сўнги оҳу ҳақида баллада	51
Кўзларини очиб-юмар*	52
«Мовий ҳаво тўлқинларида...»*	52
«Емғир ёғиб ўтди...»*	53
«Оҳиста-оҳиста ёғади»*	54
«Кўнглим қолгани йўқ...»*	54
«Учолмасдан қолди...»*	55
«Кўксимни очаман...»*	56

Илдизлар

«Милтиқ ноҳос отади...»	57
Самарқанд бўйлаб тунги сайр	57
Ватан ҳақида шеър*	59
Болаликнинг сўнгги кунлари	62
Бойчечак	63
«Темир йўл четидан...»*	66
«Бу воқеа болалигимда...»*	67
«Баҳор ўтди...»*	69
Дашт ҳақида баллада	70
«Қўшиқни унутдим...»	72
«Бойсун қирларида...»	73
Онамга мактуб*	74
Бойсун ҳақида ғамгин баллада ёки қайтмайдиган хотиралар ҳақида шеър	74
«Майсалар, товоним сизни...»	76
«Баланд-баланд дарахтларнинг...»*	77

Бахшиёна

Қадимги эртақ*	78
Маматрайим бахшининг бир даврада айтгани	89

Театр

Отелло*	90
Брут*	91
Гладиатор*	92
Суфлёр монологи	94
Баллада*	96
«Бу жой театрмас...»*	98

ҚАНОТГА АЙЛАНДИ ЮРАК

«Сен йўқ эдинг...»*	100
«Кафечалар, ночор...»	101
Муҳаббатнинг табиати	102
«Сир кўп олам қаърида...»*	102
«Умримни бир олис...»*	103
«Деразадан боқар...»*	104
«Азизим, деворда...»	105
«Рашк, ғийбатнинг...»*	106
Шубҳа	107
Аламли қўшиқ*	109
Графика*	110
Сўнги учрашув*	110
«Ташқарига чиқаман...»*	111
Ҳн йилдан кейинги ...га хат	111
«Ўша — мени ҳеч ким...»*	113
«Сен дединг...»*	114
«Бизни чалкаштирди...»*	114
«Бекор. Елғон...»	115
«Елғизлик ортимдан...»*	115
«Сен ҳали ёшлигинг...»*	116
«Хазон ҳиди анқир...»*	117
I баллада	118
II баллада.	119
«Ёмғир. Бекат...»*	119
«Олис юртнинг бегона иси...»	120
Юрак*	121
«Шоирлар эрта туғиладилар...»	121

*© Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1986 й.

На узбекском языке

УСМАН АЗИМОВ

УРОК

Стихи

Тақризчилар

*Аҳмад Аъзам
Шавкат Раҳмон.*

Редактор М. Жалилов

Рассом А. Благова

Расмлар редактори А. Мамажонов

Техн. редактор М. Мирражабов

Корректор Ш. Собирова

ИБ № 3229

Босмахонага берилди 24.10.85. Босинга рухсат этилди 14.05.86,
Р 04299 Формати 70x90¹/₃₂ Босмахона қоғози №2. Адабий гарнитура.
Юқори босма. Шартли босма л. 4,68 Шартли л. кр. —оттиск 4,82
Нашр, л. 4,85. Тиражи 10000. Буюртма № 1842 Баҳоси 70 т. Шарт-
номама № 168-85

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 700129.
Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси ишлари бўйича ЎзССР
Давлат комитети Ташкент «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш
бирлашмасининг 3-босмахонаси, Тошкент, Муродов кўчаси, 1.

Азимов У.

**Дарс: Шеърлар.— Т.: Адабиёт ва санъат
нашриёти, 1986.—128 б.**

Бу китоб Усмон Азимовнинг аввалги тўпламларида нашр этилган энг яхши шеърларидан ва кейинги йилларда ёзилган янги асарларидан дасталанди. Уларда ҳаётга фаол аралашувчи замондошимизнинг аҳтиросли ўйлари, орзу-умидлари, адолат ва бахт ҳақидаги идеаллари баланд пардаларда куйланади.

Азимов У. Урок: Стихи.

Ўз 2